

**Cengiz Han yıktı mı,
yeniden mi yarattı?**

**Türkiye'de bir ilk:
Trabzon Rumcası
sözlüğü yayınlandı**

**Şair ile Kurtarıcı:
Spinoza ve Paul Celan**

4

Cengiz Han: Uygarlığı mı yıktı, yeni bir uygarlık mı yarattı?

9

Şair ile Kurtarıcı: Spinoza ve Paul Celan

Roman Karavadi

12

Arkadaşlarımı geri istiyorum

Salih Bolat

17

Türkiye’de bir ilk: Trabzon Rumcası sözlüğü yayınlandı

Aziz Küçük

20

Onur Çalı: Körlemesine umut, aptallığın sınırlarına girebilir

Doğuş Sapkaya

26

Nuray Ergüneş ve Türkiye’de finansallaşma

Elif Karaçimen

35

Etkinlik-Yeni Çıkanlar-Çok Okunanlar

Sayı: 64 | Temmuz 2019

Yayın Sahibi

AND Gazetecilik ve Yayıncılık,

San. ve Tic. A.Ş. adına

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Katkıda Bulunanlar

Roman Karavadi, Salih Bolat, Aziz

Küçük, Doğu Sapkaya, Elif Karaçimen

Yönetim Yeri:

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.

Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234

Sarıyer/İstanbul

Santral (212) 3463601, Faks (212)

3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Yüzyıllardır tartışılır: Cengiz Han Uygarlığı yıktı mı yoksa yeniden mi yarattı? Tarihçilerin üzerine çeşitli spekülasyonlarda bulunduğu, popüler kültürün de yakın markajında olan isimlerinden biridir Cengiz Han. Tarihçi Michal Biran'ın kaleme aldığı Cengiz Han biyografisi Vakıf Bank Kültür Yayınları etiketiyle yayımlandı. Michal Biran kitabında, Cengiz Han'ın Müslüman dünyasına olan etkisi ve bilinenin tersine aynı zamanda yeni bir uygarlığın ortaya çıkmasına olan etkilerini inceledi. Sadık Güleç, Biran'dan yola çıkarak tarihin en çok merak edilen figürlerinden olan Cengiz Han'ı inceledi.

Sivas'ta 2 Temmuz 1993 tarihinde Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında Madımak Otelinin yakılmasıyla Behçet Aysan, Metin Altıok, Uğur Kaynar, Asaf Kolçak ve Asım Bezirci'nin de aralarında bulunduğu 35'i yazar, şair, ozan, aydın ve sanatçı olmak üzere 37 kişinin hayatını kaybettiği katliamın üzerinden 26 yıl geçti. Salih Bolat, Metin Altıok'u ve katledilen aydınları andı.

Onur Çalı'nın yeni kitabı Kaplumbağa Makamı, Alakarga Yayınları tarafından yayımlandı. Doğu Sapkaya, Çalı ile yeni öykülerini ve edebiyat eleştirisinin önemini konuştu.

Trabzon'un ilçeleri Dernekpazarı, Çaykara, Sürmene ve Tonya'nın 20 köyünden ve yaklaşık 70 kişinin katkısıyla hazırlanan Romeika-Türkçe sözlüğü Heyemola Yayınları tarafından yayınlandı. Yazar Vahit Tursun, 'İslam'ın Anadolu'da yayılışında kullanılan en önemli ana dilin Romeika olduğunu belirtiyor. Aziz Küçük yazdı.

Roman Karavadi, 9 hafta sürecek yazı dizisi Şair ve Kurtarıcı ile Duvar Kitap'ta... Spinoza ve Paul Celan nerede buluyor?

Marifet iltifata tabidir.

İyi okumalar

Anıl Mert Özsoy

Cengiz Han: Uygarlığı mı yıktı, yeni bir uygarlık mı yarattı?

Tarihçi Michal Biran'ın yazdığı Cengiz Han Vakıf Bank Kültür Yayınları etiketiyle yayımlandı. Michal Biran, kaleme aldığı biyografide Cengiz Han'ın Müslüman dünyasına olan etkisi ve bilinenin tersine aynı zamanda yeni bir uygarlığın ortaya çıkmasına olan etkilerini incelemiştir.

İnsanlık tarihinde uygarlığı kesintiye uğratan en büyük iki olay olarak vebanın yayılışı ve Moğolların Asya'nın steplerinden çıkıp bilinen dünyanın bütün sınırlarını fethetmesi olarak görülür. Bu öylesine büyük bir yıkımdır ki Bağdat'ın Moğollar tarafından fethedilmesinin ardından Dicle nehri- nin atılan kitaplar yüzünden mavi aktığı söylenir. Dağınık kabileler halinde birbirleri ile savaşarak yaşayan Moğol kabilelerini bir araya getiren Cengiz Han; bir yıl gibi kısa bir süre içinde batıda Ukrayna'yı ve İran'ı geçmiş, doğuda Çin'in önemli bir kısmını işgal etmişti.

Sadık Güleç

BİR YIL İÇİNDE GERÇEKLEŞEN DÜNYA FETHİ

Cengiz Han gerçek ismiyle Temuçin'in yaptığı fetihler ancak Büyük İskender ile karşılaştırılabilir. Ancak onun fetihleri İskender'den daha başarılıdır. Arap tarihçi Reşidüddin'in de

dikkat çektiği gibi Büyük İskender on yıl gibi bir sürede Makedonya'dan Hindistan'ın sınırlarına ulaşırken, Cengiz Han bir yıl gibi kısa bir sürede bunu başarmıştır. Yine tarihçiler Büyük İskender'i batı ile doğuyu birleştiren bir lider olarak tanımlar. Onun ordusunda tarihçiler, coğrafyacılar, yazarlar, mimarlar bulunurken Cengiz Han kendisine direnen şehirleri kılıçtan geçirmiş halkını köle haline getirmiş ve bazılarını neredeyse yok etmiştir. Bu yanıyla Büyük İskender Yunanistan'ın mimarisini, sanatını, uygarlığını doğuya götüren Doğu'nun medeniyetini batıya taşıyan biri olarak görülürken Cengiz Han ve Moğolların fetihleri medeniyeti duraklatan bir dönem olarak görülür.

Kudüs İbrani Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi tarihçi Michal Biran, Vakıf Bank Kültür Yayınları tarafından çevrilen Cengiz Han biyografisinde onun ve Moğolların bilinenin tersine yalnızca yıkım ve talan gerçekleştirmediklerini, çok farklı uygarlıklar arasında nasıl bir köprü kurduklarını inceliyor. Tarihçi Michal Biran, Cengiz Han'ın Moğolların askeri gücünü kullanırken yönetim kademelerinde baştan itibaren, Müslüman tacirleri, Uygur, Çin, Hitay gibi ülkelerden gelen aydınlara yer verdiğini aktarıyor. En önemlisi müslüman dünyada daha çok yıkımla anlatılan Cengiz Han'ın zamanla bir çok müslüman hanedanın meşru kaynağı haline dönüşmesi yıkıcılıktan kurucu liderliğe dönüşen kişiliğini incelemiştir.

DOKUZ YAŞINDA BAŞLAYAN LİDERLİK

Cengiz Han'ın doğum tarihi tartışmalı olsa da genel olarak tarihçiler 1162'de doğduğunu kabul ederler. Babası Yesugey bir Moğol geleneğine uyararak yakın zamanda öldürdüğü bir tatar beyinin, Temuçin'in ismini ona verdi. Anlamı demirciydi. Avucunda gelecekte döküleceği kanların işareti olarak bir kan pıhtısı ile doğduğu rivayet edilir. Babası yine bir Moğol geleneğine uyararak onu dokuz yaşındayken Hongirat kabilesi beyinin on yaşındaki kızı Börte ile nişanladı. Bu olayla birlikte onun dünya tarihini etkileyecek serüveni başladı. Yine geleneğe göre bir süre Hongirat kabilesi ile yaşamak zorundaydı. Ancak babası Tatarlar tarafından yolda zehirlenince tekrar kabilesine döndü. Dokuz yaşındaki bir çocuğun liderliğini kabul etmeyen akrabaları ve kabilesi onu ve ailesini bırakarak düşman bir kabileye katıldılar. Temuçin'in maceralı, zorluklarla dolu ama onun yılmayan iradesinin ve şansının Moğol liderliğine giden süreci biliniyor. Bir çok defa akrabalarının ihanetine uğraması, kaçırılan karısını bir yıl sonra kan kardeşi Camuka ile kurtarması tekrar yenilgiye uğraması köle olarak boynunda bir zincir ile dolaştırılması popüler kültüründe çok yer verdiği bir biyografi.

'Cengiz Han'ın doğum tarihi tartışmalı olsa da genel olarak tarihçiler 1162'de doğduğunu kabul ederler. Babası Yesugey bir Moğol geleneğine uyararak yakın zamanda öldürdüğü bir Tatar beyinin, Temuçin'in ismini ona verdi. Anlamı demirciydi.'

'Cengiz Han'ın yaşamı üzerine tarihçiler bazı konularda farklı görüşler ileri sürdüler. Fakat hepsinin ortak olarak benimsediği görüş Harzemşahlar Devleti'nin sultanı Muhammed Harzemşah'ın yaptığı bir eylemin Moğol istilasını başlattığı ve bu olaydan sona durdurulamaz şekilde Moğolların batıya yöneldiğidir. Bu olaya kadar Cengiz Han'ın batıya ilerlemek gibi bir düşüncesinin olmadığı yine bütün tarihçiler tarafından kabul edilir.'

MOĞOL ARİSTOKRASİSİNİ YOK ETTİ

Fakat Michal Biran bu biyografide çok yer almayan, gerçekte onun başarısını sağlayan başka özelliklerini incelemiştir. Michal Biran bir tür aristokrasiye dayanan yönetimde kan bağına önem veren Moğol geleneklerini yıkan Cengiz Han'ın başarısının temel kaynağının Nöker denilen Bey'e kan bağı ile bağlı olmayan sadece ona hizmet etmek için yanında bulunan kişilere yönetimde yer vermesi olduğunu savunuyor. Moğol, Tatar ve Türk Kabileler ile olan savaşında küçük büyük bütün aristokrasiyi yok etmişti. Bunların yerine en önemli komutanları yanında aşçı, marangoz, hizmetli olarak bulunan ancak yetenekleri ile hızla yükselen kişilerden oluşuyordu. Sadece Bey'in yanında buldukları için bir değerleri olan Nökerlerin ihanetini de engelleyen bir unsurdur. Bu Nökerlerin kimlikleri ise şaşırtıcı şekilde çok uluslu, çok dinliydi. Michal Biran, Cengiz Han'ın ilk oluşturduğu yönetici kadrosunda Moğolların şaşırtıcı şekilde çok az olduğunu aktarıyor. Yeni ülkeler fethettikçe bu çeşitlilik daha da artacaktı. Yalnızca yönetici kadrolar değil, İrandan, Mançuryadan, Turkistandan, Harzemşahlar ülkesinden marangozlar, gökbilimciler, silah ustaları kitleler halinde Moğolistan'a ve diğer şehirlere getiriliyordu. Bu aynı zamanda batıdan doğuya büyük bir kültürel geçişkenlik yarattı.

Moğolistan sınırları dışına taşan fetihlerine başladığında ise ona Cengiz Han unvanı verildi. Kendinden önceki Moğol liderleri Han, Gürhan gibi unvanlar kullanırken o şimdiye kadar duyulmamış bir unvanı tercih etti. Bir görüşe göre evrensel han anlamına gelen okyanus isminden türetilmişti. Bir başka görüşe göre ise sağlam, kudretli anlamına gelen Moğolca Çing sözcüğünden geliyordu.

ELÇİLERİ ÖLDÜRÜLÜNCE BÜYÜK YIKIM BAŞLADI

Cengiz Han'ın yaşamı üzerine tarihçiler bazı konularda farklı görüşler ileri sürdüler. Fakat hepsinin ortak olarak benimsediği görüş Harzemşahlar Devleti'nin sultanı Muhammed Harzemşah'ın yaptığı bir eylemin Moğol istilasını başlattığı ve bu olaydan sona durdurulamaz şekilde Moğolların batıya yöneldiğidir. Bu olaya kadar Cengiz Han'ın batıya ilerlemek gibi bir düşüncesinin olmadığı yine bütün tarihçiler tarafından kabul edilir. Cengiz Han adına ticaret yapan Müslüman tüccarlardan oluşan aynı zamanda onun elçisi konumundaki bir kervanın mallarına el konulması tüccarların öldürülmesi ile birlikte büyük istilanın ilk kıvılcımı yanmış oldu. Ardından bu tüccarların salınması ve mallarının iadesini isteyen üç kişilik elçilik heyetinden bir kişi Muhammed Harzemşah tarafından öldürülmüş diğer ikisinin ise aşığılamak amacıyla sakalları kesilerek Cengiz Han'a geri gönderilmişti. Harzemşahlar Kafkaslardan İran'a, Semerkand

'Cengiz Han'a dayanan birçok hanedan 19. yüzyılın başlarına kadar birçok ülkede varlıklarını sürdürmeyi başardı. Anadolu'dan Çin'e kadar uzanan ünlü posta sistemleri sayesinde bir iletişim ağı da kurmayı başardılar. Yalnızca tüccarlar değil bu yollardan seyyahlar, sanatçılar da yol aldılar. Bu müthiş bir kültürel akış yarattı. Bu seyyahların en ünlülerinden Marco Polo bu sayede Venedik'den Mançurya'ya Kubilay Han'ın yanına gidebildi.'

ve Buhara'nın olduğu Türkmenistan'a kadar geniş bir coğrafyayı idare ediyorlardı.

Savaş kıyıcı ve şimdiye kadar görülmemiş vahşette gerçekleşti. Harzemşahların en önemli kenti Utrar yıkılmış ve yakılmış, halkı bütünüyle kılıçtan geçirilmişti. Arap tarihçi Cüveyni Cengiz Han'ın ahıra çevrilen Buhara'nın Cuma camisinde halka seslenip "Ben Allah'ın cezasıyım. Büyük günahlar işlemeseydiniz benim gibi bir cezayı göndermezdi" dediğini aktarır.

MÜSLÜMAN DÜNYANIN YIKIMI GERÇEKLEŞTİ

Buhara'nın yaşadığı yıkımı diğer Müslüman kentler de yaşadı. Birçok kent yakılıp yıkılırken öldürülmekten kurtulan erkekler Moğol ordusunda askere alındı. Kadınlar ise ordu tarafından paylaşıldı. Moğollar bir yüzyıl sona Müslüman dünyadan silindiklerinde genel kanı onların geride olumlu hiçbir şey bırakmadıklarıydı. Arapların Orta Asya'yı fetihleriyle karşılaştırıldığında Müslümanların bir uygarlık yarattıkları ancak Moğolların bu uygarlığı yıktıkları özellikle Müslüman tarihçiler tarafından ileri sürüldü. Fakat Michal Biran Moğolların etnik ya da dini temele dayanmayan bir imparatorluk kültürleri olduğunu belirterek onların kendi Şamanist dinlerini yada kimliklerini dayatmakla ilgilenmediklerini belirtiyor; "onun yerine torunları, tebaalarından belirli bir grubun temsil ettiği umumi dinlerden birini benimsediler. Cengiz Han, Moğolcayı imparatorluğun ortak bir dili olarak yüceltmedi de. Moğol İmparatorluğu çok dilli olarak kaldı ve İslam dünyasına Moğollar, on üçüncü yüzyılın başında Moğolcanın yerine Türkçeyi geçirmeye başladı."

VENEDİK'TEN ÇİNE UZANAN İPEK YOLUNU YARATTILAR

Üstelik çok farklı ülkelerdeki kurumları, gelenekleri hakim oldukları çok farklı coğrafyalara ithal ederek Müslüman dünyada kalıcı bir iz bıraktılar. Öyle ki soyu Cengiz Han'a dayanan birçok hanedan 19. yüzyılın başlarına kadar birçok ülkede varlıklarını sürdürmeyi başardı. Anadolu'dan Çin'e kadar uzanan ünlü posta sistemleri sayesinde bir iletişim ağı da kurmayı başardılar. Aynı zamanda daha önce kesintilerle gerçekleşebilen kervan yolları sayesinde tüccarlar korkusuzca bu yollarda seyahat edebildiler. Yalnızca tüccarlar değil bu yollardan seyyahlar, sanatçılar da yol aldılar. Bu müthiş bir kültürel akış yarattı. Bu seyyahların en ünlülerinden Marco Polo bu sayede Venedik'den Mançurya'ya Kubilay Han'ın yanına gidebildi. Üstelik dönüş yolunda okyanusu kullandı. Cengiz Han'ın torunlarından Hülagü

Han kendisine suikast düzenleyen Kuzey İran'ın dağlarında bulunan ünlü Alamut kalesindeki Şii İsmaili mezhebine bağlı Haşhaşileri ortadan kaldırdı. Bu hiçbir Müslüman ordunun başaramadığı bir olaydı. Michal Biran "Zafer, Moğolların İslam'a büyük bir katkısı olduğunu yazan Müslüman tarihçilerce kutlandı" diyor. Ancak elbette Hülagü Han İran'la sınırlı kalmadı, Bağdat'a ilerleyip şehri yakıp yıktıktan sonra son Abbasi halifesini öldürdü.

CENGİZ HAN: ALLAH'IN MÜSLÜMANLARA GÖNDERDİĞİ CEZA

Michal Biran Müslüman dünyada Cengiz Han imgesini ve Moğolların yarattığı kültürü incelerken onların Müslüman olmasından sonra Cengiz Han'ın soyundan gelmenin bir meşruiyet kaynağı haline geldiğini aktarıyor. Ancak Müslüman dünyaya büyük zararlar verdiği kabul edilen Cengiz Han'la ilgili bir başka sorun Müslüman tarihçilerin önünde duruyordu. Cengiz Han çok tanrılı Şamanist bir inanca sahipti. Bu sorun aslında yalnızca Müslüman dünya için değil Çin ve Moğolistan içinde geçerliydi. Cengiz Han'ın Budizm'i benimseyen buralardaki torunları onun bir Budist olduğunu iddia ettiler. Müslüman dünya ise daha tanrısal bir yönetime başvurdu. Cengiz Han, işlenen günahlar nedeniyle Allah'ın onlara gönderdiği bir cezaydı. Michal Biran'ın Arap tarihçi Reşidüddin'den aktardığı tespit Cengiz Han'ın İslam dünyasındaki değişen algısını gösteriyor: "Allah periyodik olarak dünyaya çeki düzen vermenin bir parçası olarak, geçen zaman içinde oraya çıkan kötülük, bozulma ve fesat dünyasını temizleyecek 'büyük ve kudretli bir devran efendisi' seçer. Allah bu görev için Cengiz Han'ı seçmişti ve bu nedenle ona direnenler Allah'a da karşıydı ve yok edildiler."

Michal Biran, Cengiz Han dünya tarihine olan etkisinde şimdiye kadar çok araştırılmayan bir yönü üzerinde çalışmış. Cengiz Han'ın Müslüman dünyasına olan etkisi ve onun yalnızca bir yıkım gerçekleştiren bir despot değil aynı zamanda yeni bir uygarlığı nasıl başlattığını incelemiştir. Bu yanıyla çok farklı bir Cengiz Han biyografisi oraya çıkmıştır.

MICHAL BIRAN Cengiz Han

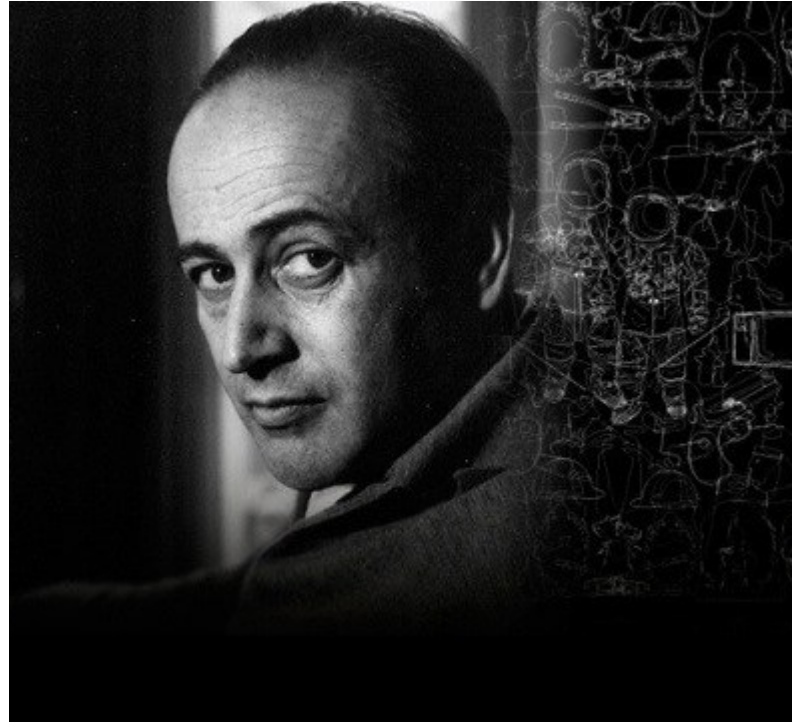
TÜRKÇESİ AHMET FETHİ YILDIRIM

Cengiz Han, Michal Biran, 252 syf., VakıfBank Kültür Yayınları, 2019

Şair ile Kurtarıcı: Spinoza ve Paul Celan

Her şeyi bir kenara bırakabildiğimizi farz edip sorabiliriz belki 'Ben kimim?' diye. Ne cevap verilirse verilsin, hiçbir cevap tam olarak yakalayamaz 'olmaklığımızı'. İsmimizden, işimizden, gücümüzden, ailemizden başka onlarca, belki binlerce kere daha ben vardır, bizden vardır cevaplara bakılırsa. Elimizde kalan tek şey kendimize dair bir olumsuzlamadır aslında. 'Ben' başkası olmayandır. 'Ben' öteki olmayanımdır. Ben olarak belirlenen, belirlediğim bu şey, bir olumsuzlamadır. Ben bir olumsuzlamadır.

Roman Karavadi

Paul Celan "Hangi taşı kaldırırsan çıplak hale koyuyorsun taşı korumaktan yana olanları" dediğinde, Spinoza'nın ünlü deyişi ışıır: "Her belirleme bir olumsuzlamadır." (omnis determinatio est negatio). Her belirlemenin, sonsuzluk içinde sonlu bir kisveye bürünüp, diğer sonlu şeylerin değillemeleri olacak olması. Her belirlemenin aynı zamanda, diğer belirlenimlerin ve belirsizlerin dışlanması demek olduğu. Hegel'in Mantık Bilimi'nde de özellikle vurguladığı Spinoza'nın bu önermesi sınırsız bir öneme sahiptir çünkü bir şeyi tanımladığımızda, bu, aynı zamanda o şeye bir sınır koymaktır.

'BEN BİR OLUMSUZLAMADIR'

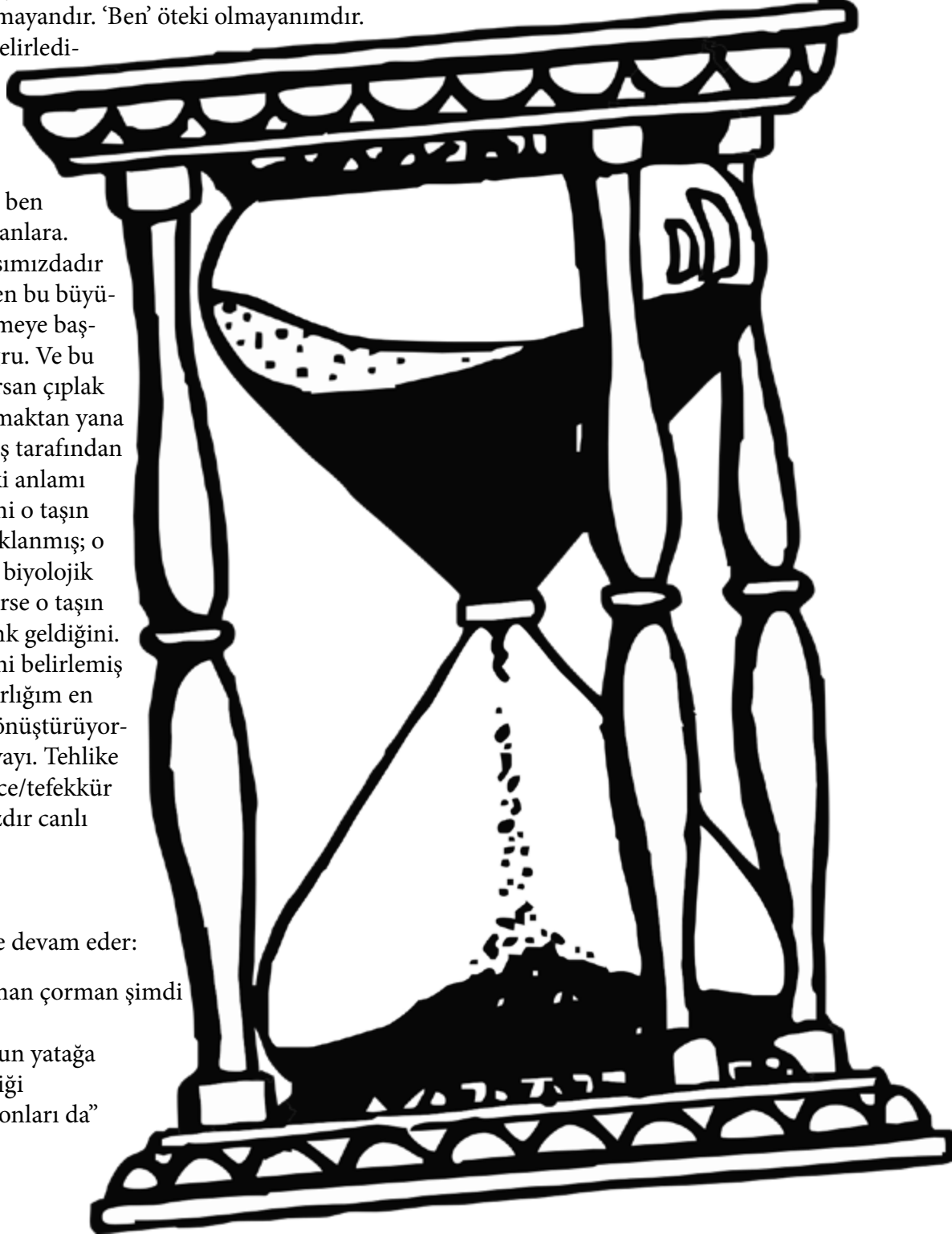
Her şeyi bir kenara bırakabildiğimizi farz edip sorabiliriz belki 'Ben kimim?' diye. Ne cevap verilirse verilsin, hiçbir cevap tam olarak yakalayamaz 'olmaklığımızı'. İsmimizden, işimizden, gücümüzden, ailemizden başka onlarca, belki binlerce kere daha ben vardır, bizden vardır cevaplara bakılırsa. Elimizde kalan tek şey kendimize dair bir olumsuzlamadır aslında. 'Ben' başkası olmayandır. 'Ben' öteki olmayanımdır.

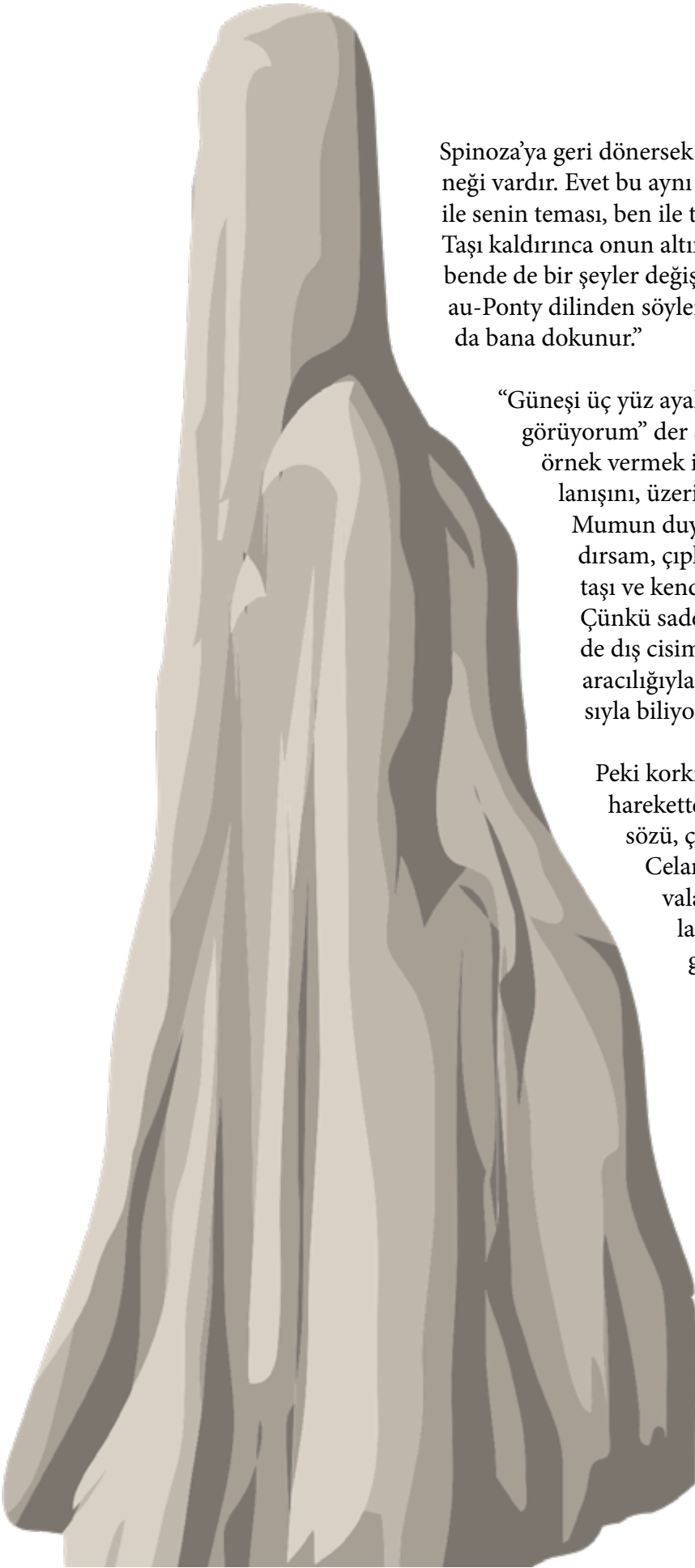
Ben olarak belirlenen, belirlediğim bu şey, bir olumsuzlamadır. Ben bir olumsuzlamadır.

Merak duyarız sonra bu ben olmayan dünyaya ve insanlara. Ben olmayan her şey dışımızdadır artık, dışıdır. 'Dış' denen bu büyü- lü ormanın içinde yürümeye başlarız, içinden dışına doğru. Ve bu yolda, "Hangi taşı kaldırsan çıplak hale koyarsın, taşı korumaktan yana olanları, çıplak" ya da taş tarafından korunanları. Bu dizedeki anlamı ister gerçek anlamda yani o taşın altında yuva kurmuş, saklanmış; o taşın gölgesine sığınmış biyolojik varlıkları anlayalım, isterse o taşın bir kavrama/anlama denk geldiğini. Kendi sınırını ve çeperini belirlemiş biyolojik veya ruhani varlığım en ufak kımıltısında bile dönüştürüyor- dur bu belirlenmiş dünyayı. Tehlike anında veya aşırı düşünce/tefekkür halinde neden kımıltısızdır canlı şimdi anlarız işte.

Paul Celan'ın şiiri şöyle devam eder:

"Yepyeni oluyorlar, karman çorman şimdi
Hangi ağacı kessen
yontarak biçim veriyorsun yatağa
üzerinde canların biriktiği
sarsmazmış gibi zaman onları da"

Spinoza'ya geri dönersek bu son dizede 'duygulanış'ın bir örneği vardır. Evet bu aynı zamanda bir değilmedir ama ben ile senin teması, ben ile taşın teması bir duygulanışa yol açar. Taşı kaldırıncı onun altındaki varlıkları çıplak koyarım ama bende de bir şeyler değişir bu etkileşimle. Maurice Merleau-Ponty dilinden söylesek: "Ben taşa dokunduğumda taş da bana dokunur."

"Güneşi üç yüz ayak uzaklıkta duran yassı bir disk gibi görüyorum" der Spinoza 'Duygulanış'a (Affectio) örnek vermek için. Güneşin üzerimdeki duygulanışını, üzerime yansımasıdır; beni ısıtmasıdır. Mumun duygulanışı erimesidir. 'Hangi taşı kaldırırsam, çıplak hale koyuyorum' değiştiriyorum taşı ve kendimi. Taş da duygulanıyor, ben de. Çünkü sadece dış cisimler etkilemiyor beni, ben de dış cisimleri etkiliyorum. Taşı duygulanışları aracılığıyla, örneğin kaldırılıp atılabilir olmasıyla biliyorum.

Peki korkmalı mı, çekinmeli mi en ufak hareketten ve ifade edişten bile? Elbette sözü, çizginin bu tarafındaki kişilere değil Celan'ın; kendilerini davranışlarında, davalarında, sözlerinde aşırı haklı konumlara yerleştirenlere... Hayatı, hakikati, gerçekliği sadece kendilerinkinden ibaret sananlara... Hangi durumda olunursa olunsun bilmeli ve unutmamalı: "Hangi sözü söyleyen sağ ol demiş oluyorsun o yıkıma."

Arkadaşlarımı geri istiyorum

Sivas'ta 2 Temmuz 1993 tarihinde Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında Madımak Oteli'nin yakılmasıyla Behçet Aysan, Metin Altıok, Uğur Kaynar, Asaf Kolçak ve Asım Bezirci'nin de aralarında bulunduğu 35'i yazar, şair, ozan, aydın ve sanatçı olmak üzere 37 kişinin hayatını kaybettiği katliamın üzerinden 26 yıl geçti. Sivas'tan sonra şiir yazılmaz, olsa olsa şiir haykırılır ve susulurdu...

Salih Bolat

2 Temmuz 1993 günü, arkadaşlarım çok sevdikleri Anadolu insanlarıyla şarkılar söylemek, şiirler okumak için gitmişlerdi Sivas'a. Güle oynaya doluştular bir otobüse, bir akşam uğurladık onları. Ankara'dan, Kardelen Kafé'den. Gittiler. Dönmediler. Olanları biliyorsunuz. Metin abinin ellinci yaş gününü kutlayacaktık dönüşünde, öyle anlaşmıştık. "Arkadaşları toplarız, bu bahaneyle bir araya geliriz. Güzel olur yav!" demişti. Sonra Behçet... Çok güzel bir muayenehane açmıştı. Bu onun için epeydir saygınlığı, hayatının derlenip toparlanma nedeni de olacaktı. Olmaya da başlamıştı. Uğur... Konur Sokak'ın yaramaz çocuğu. "Elyazları Yayıncılık" ı kurmuş, çok güzel başlamıştı. Metin Altıok'un ve Behçet Aysan'ın el yazısı şiirlerini basarak başlamıştı. Sonra benim şiirlerimi basacaktı. Ah, Asaf! Lirik kardeşim, asker arkadaşım. Şimdi olsaydı, kesinlikle fıldır fıldır, hayat dolu gözleriyle bakarak, ağız armonikasıyla hangi şarkıyı çaldığını bilmemi isteyecekti. Ben de bilemeyecektim. Beni şarkılar konusunda yetersiz bulunduğunu söyleyecekti, ben de armonika çalmakta yetersiz olduğumu öne sürecektim.

Arkadaşlarımı geri istiyorum. Metin abiyi geri istiyorum, Metin Altıok'u! Onun şiirlerini ve şair kişiliğini değerlendiren bazı yazarlar onu "acının şairi" olarak nitelendirirler de, Metin Altıok acının ta kendisidir. Şiirlerinde hep bir acı egemendir. Hatta bir konuşmasında şunları söyler: "Beni yönlendiren 'acı' oldu. Benim hayatımda hep bir acı vardı; hep acıdan yola çıktım. Çok fukara bir çocukluğum oldu benim. Sevgisiz üstelik... Bu yüzden kendimi hep garip bir leke gibi gördüm bu dünyada; ama tertemiz zamanlardan kalma bir leke.."

KAVAKLAR

*Bedenim üşür, yüreğim sızlar.
Ah kavaklar, kavaklar...*

*Beni hoyrat bir makasla
Eski bir fotoğraftan oydular.*

*Orda kaldı yanağımın yarısı,
Kendini boşlukla tamamlar.*

*Omzumda bir kesik el,
Ki durmadan kanar.*

*Ah kavaklar, kavaklar...
Acı düştü peşime ardımdan ıslık çalar.*

Cemal Süreya, “Folklor Şiire Düşman” adlı yazısında, çağdaş şiirin gelip kelimeye dayandığını, bizde hâlâ folklor, halk deyimlerine şiirlerinde fazlasıyla yer veren şairlerin kısır bir yolda oldukları sanısında olduğunu, çünkü folklor, şiirin bugünkü entelektüel niteliğini taşıyacak yeti olmadığını, halk deyimlerinin havasının şiirin kanat çırpmasına imkân vermeyecek kadar dar bir hava olduğunu öne sürse de, Metin Altıok tam tersini düşünür ve halk şiirinin önemli bir şiirsel kaynak olduğunu vurgular: “Şimdi bakın, halk şiiri kullanılması gereken büyük bir kaynaktır. Halk şiirindeki kimi şeyleri bugün değme şair yazamamıştır. Mesela diyor ki; ‘Ben de bu dünyaya geldim geleli / Emaneten bir don giymişe döndüm.’ Büyük bir laf. Neden yararlanmayayım bu kaynaktan?”

‘İLK KİTABIYLA ŞAİR’

İlk şiir kitabı Gezgim’de Ahmet Haşim’den, Ahmet Muhip Dıranaş’dan, İkinci Yeni’ye etkilenmeler bulunmasına karşın, yalın ve akıcı dili, etkileyici müzikalitesi ve yansıttığı duygusal atmosfer ile kendine özgü bir şiir kurmuştur. Benzetme ve eğretilmeleri bolca kullanmasına karşın, anlamın çok derinlerde olmadığı, okurun rahatça alımlayabildiği şiirler yazar. Behçet Necatigil’in söylediği gibi, daha “ilk kitabıyla şair” dir.

Metin Altıok’a göre şiirin kaynağı şairin yaşantısıdır. Yaşamdan kopuk, yaşamdan soyutlanmış bir şiir şematik, inorganik, okurda ve gerçeklikte karşılığı olmayan bir şiirdir: “Şiirim yaşantımdan kaynaklandı hep. Bundan da çok memnunum. Şiirin hayata yapışık olmasını istiyorum. Başka türlü yapay geliyor bana. Cambazlık geliyor.”

Metin Altıok’a göre şiir nesnel gerçekliği bozar, değiştirir. Hatta ona ters düşer. Bu doğal bir şeydir. Çünkü şiir bir anlamda nesnel gerçeklikle boy ölçüşen bir sanat dalıdır. Bu, şairin bir başka gerçekliğin eşliğinde olduğunu gösterir. Şairin evreni dildir. Şair dünyaya sözcüklerle bakar ve yeni bir dünya oluşturur. İşte bu yeni dünyadaki gerçeklik, nesnel gerçekliğin dışında, onunla gerçek olmak bakımından yarışan bir dil olmak gerçeğidir. Bu bakımdan, şairin nesnel gerçekliği bozması, şiirin doğası gereğidir. Ne var ki şair bu bozuşun hesabını okura vermek zorundadır. Bu hesap ise bozulanın yerine konan şeyle verilir. Eğer şair bu hesabı veremezse ortaya şiir yerine saçmalık çıkar. Okur bir şiirde nesnel gerçekliğin dışında bir olguyla karşılaştığı zaman ‘olmaz böyle şey’ diyeme-

melidir. Şair içinde yaşadığı dönemi iyi okuyan ve değerlendiren kişidir. Çünkü şair duyarlı bir insan olarak yaşadığı dönemin çalkantılarından daha çok etkilenir. İşte onun bu yeteneği trajik mutsuzluğunun temelinde yer alır. Şairin mutsuzluğu insanın yüceliğine olan inancıyla, dönemindeki insan erozyonu arasındaki çelişkiden kaynaklanır. Çünkü şair ne insana olan sevgisinden ve inancından vazgeçebilir ne de somut durumun kötülüğünü görmezlikten gelebilir. İçinde yaşadığı insan kirlenmesinin yine insanla aşılacağını ve çarenin insanın iç değerlerinde olduğunu bilir.

‘ŞİİR İNSANLARI SEVMEME YARAR’

Metin Altıok, “Şiir neye yarar?” sorusunu şöyle yanıtlayacaktır: “İnsanların duygu dünyaları arasında bağ kurarak, bu öznel dünyaların ortak bir duygu acununda birleşmesine yarar. İnsanın hayatta olan tarihsel savaşının ürünü olan duygu birikimine sahip çıkmasına yarar. İnsan soyunun evrensel tınısı olarak, kişinin her türlü yabancılaşmalardan kurtulmasına yarar. Kötülüklerden arınmaya yarar. Son olarak da şunu söyleyeyim: Şiir insanları sevmeye yarar...”

Behçet’i geri istiyorum, Behçet Aysan’ı. Davudi sesiyle şiirler okuyan arkadaşımı. Onunla akşamüzerleri Ekspres’te buluşmalarımızı, buz gibi biralarımızı yudumlarırken, alıp eve götüreceği kızını Eren’in ilkokulunun dağılma ziline çalıp çalmadığını kontrol etmek için ikide bir saatine bakışlarını... Behçet Aysan’ın şiirinin en önemli özelliği, çok az sayıda sözcüklerle, hatta tek sözcükten oluşan ve kesik kesik okunmayı öneren dizelerle, anlamsal çok değerliliği yüksek şiirler yazmasıydı. Şiirlerine görevci bir kimlik yükleyen, şiirlerinin anlam katmanlarını sınıfsal bir temele dayandıran bir şairdi. Bazı demokratik kitle örgütlerinin yönetimlerinde yer alması da bu özelliğinin sonucuydu. O içtenliği, poetik duruşu, şiirinin ürettiği ideoloji ile kendi ideolojisinin asla çelişmemesi, sürekli evrensel şiir duyarlılığına çalışmasıyla tam bir şairdi.

‘Behçet Aysan’ın şiirinin en önemli özelliği, çok az sayıda sözcüklerle, hatta tek sözcükten oluşan ve kesik kesik okunmayı öneren dizelerle, anlamsal çok değerliliği yüksek şiirler yazmasıydı. Şiirlerine görevci bir kimlik yükleyen, şiirlerinin anlam katmanlarını sınıfsal bir temele dayandıran bir şairdi. Bazı demokratik kitle örgütlerinin yönetimlerinde yer alması da bu özelliğinin sonucuydu. O içtenliği, poetik duruşu, şiirinin ürettiği ideoloji ile kendi ideolojisinin asla çelişmemesi, sürekli evrensel şiir duyarlılığına çalışmasıyla tam bir şairdi.’

“...
orada duruyorsun, fırtınalar
tanığıdır
terkedilmiş
beyaz ve nazlı.
yorgun bir hallacın
attığı
yünler
gibi
dokunaklı.”

Asaf'ı geri istiyorum, Asaf Koçak'ı. Onunla 1978'de, Ankara'da, Yapıt dergisinin ofisinde karşılaştık ve tanıştık. O, Yapıt dergisine karikatürler, desenler çiziyordu, ben de şiirler ve yazılar yayınlıyordum. "Düşünen Adam" karikatürü derginin bir sayısında, kapakta yayımlanmıştı. Bir köyde öğretmenlik yapıyordu. Dostluğumuz ilerledi. 1983'de aynı bölükte asker olarak karşılaştık. Asker arkadaşlığının, "sıkı arkadaşlık" olduğu biliniyor. Dört ay askerlik yaptık. Bu süre içinde de bol bol sanat, resim, karikatür, estetik konuşma, tartışma zamanımız oldu. Yozgat'ta öğretmendi ve askerlik bitince Ankara'ya geldi. Kısa sürede Ankara "entelejenisiyası" onu çok sevdi. Bir de kendine ağız armonikası edinmişti ve böylece tam bir yarı bohem, biraz çılgın, sokakların haylaz çocuğu, "herkesin sevgilisi" imajı oluşturmuştu. Elbette kendini bütünüyle karikatür ve tasarım işine verdi. Yaşamını böyle kazanıyordu. Hatta benim 1992'de yayımlanan "Karşılaşma" adlı kitabımın kapak tasarımını yapmıştı ve 'en iyi işim' diye övünüyordu. Gerçi ben pek beğenmemiştim ve o benim bu işlerden anlamadığımı öne sürüyordu. Bir yıl sonra anlatılmaz bir vahşetin, Sivas katliamının onu elimizden alacağından habersizdim. Asaf Koçak'ı, sevgili kardeşimi, tesadüfen yaşayan bir fani olarak, özlemlerle, saygıyla ve çok sevgiyle anıyorum.

Uğur'u geri istiyorum, Uğur Kaynar'ı. Damarlarında şiir dolaşan adamı. Siyah deri yelege, epey hırpalanmış kahverengi deri çantası, gözlüğü, sessizliği, az konuşması ve hep belli belirsiz bir gülümseme olan yüzüyle, hayatını şiir yapmış adamı.

Ahmet Erhan, "Sivas'tan sonra şiir yazılmaz" demişti. Haklıydı. Olsa olsa şiir ağlanırdı, şiir haykırılırdı, şiir susulurdu!

menin *akía, ekía* formları da ne...
mların dışında, kelimeye bir çok küçültme
le yer isimleri eklenmekte ve bunlar tek
meymiş gibi telaffuz edilmektedir. Bunlar-
bazıları *ekía, ekíhó, akáhó, ekáhó* : ora-
praya (*exei óa, ekí óa*) | *ekiakés, akákés,*
ekés, eykés : oralara, oralarda | *ekiapeskés,*
oeskés, ekíeskés : o etrafta | *eyiapán,*
ekápán, ekíapán, akápán, ekípán : o
| *eyípís, ayípís, akápís, ekípís* : o arkada
ekúká, ayípuká, akápuká, ekípuká : o altın-
● *Egó na págo ekí meréa, mi perménis*
ce na érxome! : Ben o tarafa doğru gide-
beni bekleme!
ivoç [*ekínos*] (zam.), o. Birinci ve ikinci
görüş alanı dışında kalan eril kişinin no-
dır. Farklı formlarıyla çekimleri aşağı-
dır. Nominatif tekilde: *ehinos, eyinos*
ekinos : o (eril) | *ehine, eyine, ekine,*
o (dişil) | *ehino, eyino, ekino, ekino*
fsız). Genitif tekilde: *ehinú, eyinú*
ekinú : onun (eril) | *ehinés, eyinés,*
kída : onun (dişil) | *ehinés, eyinés,*

eyinús, ekínús, ekín
ekína, ekína : onlar
ke as to potámin
dereden su geti
so Katoxórin én'
ékzema [ékz
ekklhóia |
~éko(ç) |
lilik katan b
Ahmet-çik
● O Mecit
: Mecitç
yardu.
ekç
yakır
İsta
k
ta m
gel! | Émakres

Türkiye’de bir ilk: Trabzon Rumcası sözlüğü yayınlandı

Trabzon’un ilçeleri Dernekpazarı, Çaykara, Sürmene ve Tonya’nın 20 köyünden ve yaklaşık 70 kişinin katkısıyla hazırlanan Romeika-Türkçe sözlüğü Heyemola Yayınları tarafından yayınlandı. Yazar Vahit Tursun, ‘İslam’ın Anadolu’da yayılışında kullanılan en önemli ana dilin Romeika olduğunu belirtiyor.

Aziz Küçük

Yüzyıllardır yazılmayı bekleyen Romeyika (Trabzon Rumcası) sözlüğü Heyemola Yayınları tarafından bu hafta yayınlandı. Sözlüğe danışmanlık yapan ve bir de önsöz yazan Oxford Üniversitesi Modern Yunanca Emeritus Profesörü Peter Mackridge şu notu düşüyor:

“Karadeniz Rumcası şu anda tehlikede olan yani yok olma tehdidi altında bir dil olarak tasnif edilmektedir. Her bir dilin dünyayı görme ve hissetmeye dair kendine özgü bir yolu vardır. Dolayısıyla dünya dillerinin toplamı, insanlığın toplam tecrübesine eşittir. Karadeniz Rumcası bütün bir kültürün açıklayıcısı, hissiyatı, bilgisi, bakış açısı ve fikriyatıdır. Bu kültür Karadeniz dışındaki Helen kültüründen çarpıcı biçimde farklıdır, ancak Türkiye’nin geri kalanındaki kültürden de farklıdır. Tehlike altındaki bir dil, tehlike altındaki bir tabiat varlığı gibidir; bir dil yok olduğunda, insanlık kültürünün zengin çeşitliliği ve tecrübesi azalır ve fakirleşir, tıpkı tabiatta bir tür yok olduğunda

tabiatın çeşitliliğinin azalması gibi. Tüm bunlar Vahit Tursun'un sözlüğünün zamanlamasının ne kadar yerinde olduğunu açıklıyor sanırım. Bu eser, bölgenin çok kıymetli Rumca söz varlığı ve gramer hazinesini muhafaza edecek ve halen konuşabilenlerin bu dili bütün tafsilatıyla kullanmayı sürdürmelerini teşvik edecektir.”

Yayın yönetmeni Ömer Asan, sözlüğün “Türkiye’de bir ilk olduğunu, yalnızca bu dili konuşanlara değil Türkiye’deki dil bilimcilere, tarihçilere, coğrafyacılar, halk bilimciler ve Karadeniz hakkında araştırmalarda bulunanlara da önemli katkılar sunacağını” belirtiyor.

ROMEİKA (TRABZON RUMCASI) NERELERDE KONUŞULUYOR?

Romeika bugün Trabzon ve çevresinde hala konuşulmakta. Yunancanın en eski lehçesi. Her Romeika yazısının klişesini biz de tekrarlayalım: Bugün Trabzon köylüsü Sokrat ve Platon’un dilini konuşuyor. Peki bu dil nerelerde konuşuluyor?

Elimizde “resmi” veya bir akademik saha çalışması yok. Bildiğimiz kadarıyla Of’ta 4, memleketim Çaykara-Dernekpazarı’nda 39, Sürmene’de 5 köy Trabzon Rumcasını konuşuyor. Maçka ve Tonyada da bu dili konuşan köyler var. Trabzon’dan coğrafi ve başka sebeplerden Türkiye’nin başka illerine dağılan Trabzonlular da bu dili konuşmaya devam ediyor. Hatay Kırıkhan, İmroz’da Şahinkaya köyü, Van’a bağlı Özalp ilçesi, Erzincan ve Kıbrıs’ta bu dil konuşulmaya devam ediyor. Ve elbette Yunanistan’da yaşayan Karadeniz kökenliler...

RUMCA KONUŞAN MÜSLÜMANLAR

Peter Mackridge, “Karadeniz’de halen Rumca konuşanların çoğunluğunun, Osmanlı döneminde Ortodoks Hristiyanlıktan İslam’a geçenlerin ardılları” olabileceğini yazıyor. Özellikle Of ve bölgesinde İslam’ın yaygınlaşmasının Rumca sayesinde olduğunu unutmamalıyız. Trabzon Vakfı’nın bastığı ve Kudret Emiroğlu’nun çevirdiği “Trabzon Vilayeti Salnamesi / 1888”de ‘Kaza-i mezkür ahalisinin lisan-i mader-zatları (anadilleri) Rum lisanı olup İslam’ı da Hristiyan’ı da hala bu lisan ile tekellüm ediyorlar’ diye yazar.

Yerel tarihçiliğin en güzel örneğini sergileyen ve 70 yaşından sonra arşivlerle cenge giren Hasan Umur ise şöyle yazıyor: “... Ancak teessüre şayan cihet, bu havali halkı tamamen Müslüman olup Türkleştikten sonra medreseleri ile, camiler ile, ilim ve irfanları ile kazada mümtaz bir mevki aldıkları halde – zamanımıza kadar

‘Hari’nin metnini farklılaştıran, kendisinin de yaşadığı süreçleri başka insanların nasıl yaşadığı üzerine düşünerek; depresyonun ortaya çıkmasında etkili olan sebepler arasındaki ortaklığı bulmak ve bunun toplumsal nedenleri üzerine kafa yormak, bu konudaki literatürü de devreye sokarak, depresyonun beynimizde veya kafamızda olan bitenden çok toplumla, çevreyle kısacası dışsal bir nedenle olduğunu göstermek olarak özetlenebilir.’

'Bugün silikleşen/hatırlanmayan ve köklerinden ziyade biçimi ile var olmaya çalışan, ezberi bir inancın besmelesi gibi tekrarlayan, tarihsel hazinesinin değil de kaba yanının lanse edilmeye çalışıldığı bir Karadeniz kimliği var. Vahit Abi tam bunun karşısındadır.'

– hala yabancı bir dili hakim bir durumda tutmalarıdır..."

Son günlerde kanıtlanmaya muhtaç bir iddia ise Arapça ezan yasaklandığında Of ve Solaklı vadisi hattında Türkçe ezan yerine Rumca ezan okunduğudur. Araştırılmaya değer bir konudur. Kendi adıma okuduğum kaynaklarda böyle bir durumla karşılaşmadım. Fakat sözlü tarihin gücüne inanan bir insanım.

Ayrıca resmi bir veri olarak belirtirsek, 1965 yılında Trabzon'da yapılan nüfus sayımında 4565 kişi anadilini Rumca olarak beyan etmiştir.

Son olarak Vahit Tursun 'İslam'ın Anadolu'da yayılışında kullanılan en önemli ana dilin Romeika (Trabzon Rumcası) olduğunu' ifade ediyor.

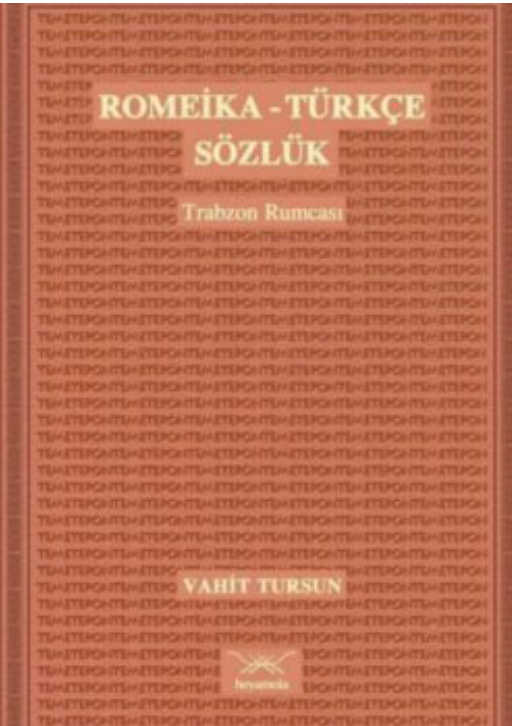
SÖZLÜK VE VAHİT ABİ

Bugün silikleşen/hatırlanmayan ve köklerinden ziyade biçimi ile var olmaya çalışan, ezberi bir inancın besmelesi gibi tekrarlayan, tarihsel hazinesinin değil de kaba yanının lanse edilmeye çalışıldığı bir Karadeniz kimliği var. Vahit Abi tam bunun karşısındadır.

Helenizm'in polemikçi yönünü bir yöntem olarak kullanan, kendi yolunu biraz kırarak bazen düşerek çokça da sinirlenerek yolunu açan bir aydın. Ömrünü kaybolmakta olan bir dilin sözlüğüne adayacak kadar cesur. Bu satırların sahibi Tursun'u sadece sözlük çalışması dışında "Karadeniz'in Kaybolan Kimliği," "Karardı Karadeniz," "Temel Kimdir?," "Kardeş Diller" ve "Yeşilden Maviye" gibi çalışmalara yaptığı katkılardan da tanıyor. Ayrıca Trabzon köy adları üzerinden yaptığı mikro toponimi çalışmalar çoktan basılmayı hak ediyor. Karadeniz bölgesinde İlyas Karagöz ile cisimleşmiş "organik aydın" kervanı bugün Vahit Abi'de vücut bulmuştur.

Vahit Tursun bu sözlük için ömrünü verdi. Abarttığımız düşünülmesin lütfen. Karınca gibi çalıştı. Son iki yılda yapılan eklemeler ile yılan hikayesine döndü. Benim için "sırdı" artık sözlük. Ha bugün ha yarın derken, bugünleri gördük. Trabzon Rumcası'nın artık bir sözlüğü var.

Bugün Türkiye'de UNESCO tarafından belirlenen kaybolmakta olan 15 dil var. Romeika bunlardan birisi. Yayınlanan bu sözlük hem kaybolmakta olan bir dilin, hem bir coğrafyanın hafızasının, hem de bir insan hayatının özetidir.

Romeika-Türkçe Sözlük, Vahit Tursun, 608 syf., Heyamola Yayınları, 2019.

Onur alı: Körlemesine umut, aptallığın sınırlarına girebilir

Onur alı'nın yeni kitabı Kaplumbağa Makamı, Alakarga Yayınları tarafından yayımlandı. Çalı ile yeni öykülerini ve edebiyat eleştirisinin önemini konuştuk.

Doğuş Sapkaya

Onur Çalı'nın dördüncü öykü kitabı Kaplumbağa Makamı geçtiğimiz aylarda yayımlandı. Çalı, ilk kitabından bu yana kendi edebi duruşunu koruyan bir yazar. William Trevor'ın "Hikâyede gerçek infilak etmelidir. Gücü, neleri içerdiği kadar neleri dışarıda bıraktığındadır. Anlamsızlığın külliyen dışlanmasıyla ilgilenir" diye tanımladığı öykünün peşine düşüyor Kaplumbağa Makamı'nda da. Onur Çalı ile umuttan karamsarlığa, mitolojiden teolojiye, edebiyat dünyamızın hazır şablonları olan eleştirmenlerinden okumayan yazarlarına kadar pek çok konuyu konuştuk.

Dört yıla yayılmış bir yazım süreci var Kaplumbağa Makamı'nın. Bu sürecin uzamasında sence ne etkili oldu?

Önceki kitaplarım daha sık aralıklarla çıkmıştı. Bu anlamda uzun bir süre denebilir Huma Kuşları'ndan sonra geçen dört yıl için. Nedir, geç kalmışlık hissi yok bende. Bu süre toplum olarak maruz kaldığımız kötülöklere denk geldi. Hoş, memleket tarihinde "rahat" bir dönem var mı ki? Son bir yıl da ekonomik kriz yüzünden yayıncılığın içine girdiği darboğaza takıldık, biraz da o yüzden uzadı Kaplumbağa Makamı'nın yayımlanması.

Geçen günlerde edebiyatta kayıp özneyi tartışmaya çalışmıştık BirGün Kitap'ta. Anti kahraman ve yaralı öznenin yeniden egemen olması üzerine durmuştum ben de yazımda. Senin öykü kişilerinde ne yaralı öznenin kederi ne de anti kahraman tınısı seziniyorum. Özellikle kaçındığın bir şey mi bu? Memleketin ahvali farklı bir şekilde yansımış yazdıklarına ama karakterlerin en sonunda karamsar olmaktansa umutlu, edilgen olmaktansa eyleme geçmek isteyen kişiler sanki...

Ben o dosyayı kaçırmışım ama şimdi sen söyleyince düşündüm de özellikle kaçındığım bir şey olduğundan emin değilim. Körlemesine umut, aptallığın sınırlarına girebilir ama hiç umut olmadığını söylemek de doğru değil. Benim öykülerimdeki kişiler için karamsar denemez. Umutlu olmaya daha yakınlar galiba. Onlar sanki daha geniş bir zamanın içinde hareket ediyorlar, aceleci değiller. Umut ya da umutsuzluk ilk sarıldıkları can simidi değil. Büyük büyük olaylar içinde debelenirken, bunların, aslında iyi ya da kötü her şeyin, er geç geçip gideceğinin ve çok küçük manevralarının bile etkisinin giderek genişleyecek (uzayda giderek büyüyen bir halka geliyor gözümün önüne) eylemler olduğunun farkındalar. Yine de bütün bunlar benim yorumum. Hikâyeleri ve hikâye kişilerin ben yazdım ama yorumlama konusunda en az hak sahibi de benim aslında.

Senin geçenlerde çevirdiğin söyleşisinde William Trevor'ın sözleri geldi aklıma*: "Frank O'Connor'ın

'Körlemesine umut, aptallığın sınırlarına girebilir ama hiç umut olmadığını söylemek de doğru değil. Benim öykülerimdeki kişiler için karamsar denemez. Umutlu olmaya daha yakınlar galiba. Onlar sanki daha geniş bir zamanın içinde hareket ediyorlar, aceleci değiller. Umut ya da umutsuzluk ilk sarıldıkları can simidi değil. Büyük büyük olaylar içinde debelenirken, bunların, aslında iyi ya da kötü her şeyin, er geç geçip gideceğinin ve çok küçük manevralarının bile etkisinin giderek genişleyecek eylemler olduğunun farkındalar. Yine de bütün bunlar benim yorumum. '

'Dürüst olacağım: Bu kitaptaki bilhassa hacmen en kısa olan öyküleri seçmekte çok zorlandım. Bu öyküleri kitaba alıp almama konusunda çok gidip geldim. Bunun iki nedeni var; biri tamamen benim kendi öykü anlayışımın alakalı. Dediğin gibi, öyküyü fazlalıklardan arındırma ve anlatma illetine düşmeme derdi. Tamam ama bunda ne kadar ileri gitmeliyim? Ya ortada okuyanın el uzatacağı, temas edebileceği hiçbir şey bırakmazsam kaygısı. İkinci neden ise dış mihraklar. Birkaç istisnayı saymazsak, günümüz öykü anlayışı çok kısa öyküyle barışık değil.'

dediği üzere 'Hikâye, küçük insanlar hakkındadır', katılıyorum. İnsanların kahramanlıktan uzak yanlarını, siyah beyaz başarılarla göre daha zengin ve daha eğlenceli buluyorum." Senin öykü kişilerinde biraz böyleler sanki...

William Trevor'ı bazı başka yazarlar gibi Yüz Kitap sayesinde tanıdık. Daha önce bir öyküsü çevrilmişti Türkçeye ama kitap boyutunda ilk kez yayımlanmış oldu. Küçük insanların büyük dünyaları gibi laflar o kadar çok tekrarlandı ki klişeleşti ama Trevor'ın öyküleri hakikaten de küçük insanlar hakkında. Benim öykü kişilerine bu açıdan benziyor olabilir, doğru. Trevor o küçük insanların yaşamlarını öyle ince görmüş ki büyük hikâyeler çıkarmış oradan.

Yazdıklarını okurken, 'saf' bir anlatıma ulaşma çabası görüyorum. Tüm fazlalıklardan arınmış bir öyküyü kovalıyorsun. Bazen biraz abarttım mı acaba diye düşündüğün oluyor mu?

Düşünmüyorum dersem yalan olur. Dürüst olacağım: Bu kitaptaki bilhassa hacmen en kısa olan öyküleri seçmekte çok zorlandım. Bu öyküleri kitaba alıp almama konusunda çok gidip geldim. Bunun iki nedeni var; biri tamamen benim kendi öykü anlayışımın alakalı. Dediğin gibi, öyküyü fazlalıklardan arındırma ve anlatma illetine düşmeme derdi. Tamam ama bunda ne kadar ileri gitmeliyim? Ya ortada okuyanın el uzatacağı, temas edebileceği hiçbir şey bırakmazsam kaygısı. İkinci neden ise dış mihraklar. Birkaç istisnayı saymazsak, günümüz öykü anlayışı çok kısa öyküyle barışık değil. Belki fark eden olmuştur, daha önceki kitaplarda bir-iki tane kıpkısa öyküm olurdu. Bu kitapta daha fazla. Çünkü artık nasıl bir öykü yazmak istediğim konusunda daha eminim. Ve okuyanların bunlara vereceği kıymet konusunda da daha eminim.

'EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ ALANINDA BOŞLUK VAR'

Dış mihraklar demişken; "Hem Okudum Hem Yazdım" ve "Yazarokur" öykülerinde edebiyat dünyasına dair eleştirilerin var. Birincisinde hazır şablonları olan eleştirmen ile ikincisinde kendi yazdıklarına âşık bir yazarı anlatıyorsun. Edebiyat dünyasında ters giden bir şeye işaret etmeye iten şey nedir seni?

Kazık soru! Nedir, edebiyat okurları ve yazarların hemen hepsi de benim söyleyeceklerime yakın şeyler söyleyecektir. Edebiyat eleştirisi konusunda, bilhassa öykü alanında, müthiş bir ihtiyaç ve boşluk var. Öykü yazarlarından bazıları (örneğin Orçun Ünal) bu boşluğu doldurmak için çabalıyorlar. Orçun, yakın zamanda kapanmak zorunda kalan Öykülem dergisinde öykü kitapları

üzerine eleştiriler yazdı. Çok da iyi yazılardı. Zaten yazan herkes kendi yazdıkları ve çağdaşlarının yazdıkları üzerine düşünüyor. Nedir, benim kastettiğim “dışarıdan” bir bakışla, eleştirmen formasyonu ile yazacak ve sözünün ağırlığı olan eleştirmenlere olan ihtiyacımız. Bizim kuşağın en büyük şanssızlıklarından biri de bu, eleştirmenimiz yok. Eleştirinin olmadığı yerde de birtakım metinler bu boşluğu dolduruyormuş gibi yapıyoruz. O malum atasözü işte: Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. “Kendi yazdıklarına aşık yazar” meselesi ise yazan herkesin korkulu rüyasıdır herhalde. Yazmak, nedense, egoyu şişiren bir şey. Hepimiz tetikte olmalıyız.

‘ELEŞTİRİYE MUHTACIZ’

Kendi tecrübelerimden yola çıkarak söylersem; eleştiriye sindirme ve tartışma konusunda da çok istekli sayılmaz edebiyat dünyamız. Bu konuda ne düşünüyorsun?

Olabilir. Ama kendimden ve yakın olduğum bazı yazar dostlarımdan biliyorum: Gerçekten eleştiriye muhtacız. Gerçekten eleştirilmek istiyoruz. Çünkü eleştiri olmadan kendimizi bu büyük edebiyat tarihi içerisinde nerede konumlandıracağımızı bilemeyiz. Tartamayız. Pusulasız kalmış gibiyizdir. Kendi adıma konuşayım, bir süre önce, Kitap-lık dergisinde torba yasa gibi, birkaç öykücü dostumla beni aynı kefeye koyup “torba eleştiri” yapan bir yazı çıkmıştı. Onu bile öpüp başıma koymuştum. Tabii, beğendim/beğenmedim gibi gerekçesiz, desteksiz “sosyal medya eleştirileri”nden bahsetmiyoruz burada.

Kıpkısa öykü konusuna geri dönmek istiyorum. Parmakla göstermeden, slogana kaçmadan nokta atışı kıpkısa öyküler var bu kitapta. Mesela Kaplumbağanın Duası’nda hız hastalığımızı yazmışsın. Ne var ki kıpkısa öykünün de handikabı aforizmalar gibi içinin boşaltılması. Bu tehdit seni korkutuyor mu?

Elbette böyle riskler var. Biraz önce çok kısa olan öyküleri seçmekte zorlandım derken kaygılarım arasında bu söylediklerin de vardı. Saydıkların (parmakla göstermek ya da kör gözüm parmağına yapmak, sloganvari yazmak ya da en kötüsü aforizması laflar etmek) çok korkutucu. Bu tehlikeleri savuşturduğumu zannediyorum.

Az önce eleştirinin yokluğundan dem vururken atlamışım. Bir de dergiciliğimiz var. Az önce andığım Öykülem ve benim de düzenli olarak yazdığım Öykü Gazetesi art arda kapandı. Elimizde nitelikli edebiyatın peşinde olan çok fazla dergi yok. İşte, herkesin bildiği gördüğüdür, popüler bazı dergiler var ortada. Çok değerli

‘Gerçekten eleştiriye muhtacız. Gerçekten eleştirilmek istiyoruz. Çünkü eleştiri olmadan kendimizi bu büyük edebiyat tarihi içerisinde nerede konumlandıracağımızı bilemeyiz. Tartamayız. Pusulasız kalmış gibiyizdir. Kendi adıma konuşayım, bir süre önce, Kitap-lık dergisinde torba yasa gibi, birkaç öykücü dostumla beni aynı kefeye koyup “torba eleştiri” yapan bir yazı çıkmıştı. Onu bile öpüp başıma koymuştum.’

isimler de yazıyor orada, hiç sorun yok. Hatta bu popüler (hatta daha doğru ifadeyle popülist) dergilerin bazı yararları bile olabilir. Gençleri, bazı “ünlü”ler aracılığıyla edebiyata çekebilir. Bunların hiçbirine itirazım yok. Sorun şu: Edebiyat dünyasına bu tip dergilerin hâkim olması. Demem o ki, sorunumuz bu popüler dergilerin varlığından ziyade diğerlerinin yokluğu. Maalesef, orada sağlam yazılar yazan edebiyatçıları tenzih ederek, bu popüler dergilerin getirdiği bir şey var: Aforizmacılık, ölü sevicilik (kapaklarında intihar eden ya da erken ölen bazı yazarların, popüler kültür figürlerinin olması) ve özensizlik.

Soruya dönersek, böyle bir ortam içinde, bahsetmiş olduğun tehlike, öykülerin “içinin boşaltılması” riski daha olası hale gelebilir. Benim öyküler de böylece gümbürtüye gidebilir.

‘YAZDIKLARIMDA MİZAHIN OLMASINI ÖNEMSERİM’

Şükrü Arğın ile bir sohbetimizde (eksik aktarıyorsam günahı benim boynuma) Türkiye’de edebiyatın derinleşmemesinin önemli bir nedeninin din ile hesaplaşamaması olduğunu söylemişti. Edebiyat dünyasında derinlemesine tartışılmadığı için de bir çıban gibi durduğunu, edebiyatın önünü tıkadığını... Mitoloji ve teoloji senin öykülerinde sürekli peşini kovaladığın iki konu. Türkiye’de genellikle uzak durulan bu tartışmalara mizahi bir dille dâhil olduğunu hissediyorum. Bir eksikliğe yönelik mi bu yoksa Türkiye insanını bir tartışmaya mı davet ediyorsun?

Ulusal bir edebiyat dergisinde 2008 yılında yayımlanan ilk öykümden beri bu mevzular öykülerimde görünüyor. Dışarıdan bir bakışla, haber diliyle kurdum evvelki cümleyi çünkü bilinçli olarak bunları yazayım diye hareket etmiyorum. Bu konular benim zihnimi meşgul ettiği için ister istemez sızıyor yazdıklarım. Tabii hiçbir mesele öyküyle, öykü yazarak çözülmez. Nedir, okuyanlarda bazı düşüncelere uç verebilir.

Gerçekten dediğin gibiyse, bu konulara mizahi bir dille dâhil oluyorsam iyi. Mizah öyküleri yazmak istemem ama yazdıklarımında mizahın, ironinin olmasını önemserim. Mizah öyle büyülü bir şey ki “normalde” söyleyemeyeceğin ya da düz bir dille söylediğinde başını derde sokacak şeyleri rahatlıkla söyleyebilirsin.

Kutsal metinler, mitolojik hikâyeler, peygamberin hayatları, kıssalar çok renkli. Benim takıldığım şey şu galiba: Dindarlığın sözde yoğun olduğu, dini kavramların günlük hayatımızda baskın olduğu bir ortamdayız. Oysa, elimde istatistik yok ama, insanlar kutsal metinleri yeterince okumuyor sanki. Okudukları için de dinlerin bazı yorumları, gelenek halini alıyor. Ve sanki bu yorumlar tek doğruymuşçasına sunuluyor. Oysa bu metinler, hikâyeler, kıssalar insanlığın en kadim miraslarından. Doğru kelime değil belki ama bunlardan bir kurgu yazarı olarak neden faydalanmayayım ben? Şükrü Argın'ın dediğine katılırım. Şunu da ekleyebilirim: Bizde bu meseleler tabu olduğu için, biraz da bundan pek yazılmıyor galiba. Kurgunun konusu haline getirilemiyor. Bu bağlamda aklıma gelen en güzel örneklerden biri Etgar Keret'in “İlkoğul Belası” adlı öyküsüdür. Müthüştür bence. Keşke böyle öykülerden daha fazla yazılsa.

Öykü kitabının gecikmesinde bir etken de Parşömen Sanal Fanzin sanırım. Bu blog çevirdiğin öyküler, söyleşiler, yazdığın dünlükler ile öykü üzerine düşünen herkes için gerçek bir vahaya dönüştü... Biraz da Parşömen'den bahseder misin?

Sağ olasin. Tek başıma yaptığım bir şey olmadığı için daha rahat konuşabilirim. Fena olmadı Parşömen. 2007'den beri birçok kişi (ki bazılarını yazı isteyerek bıktırmış bile olabilirim) katkı sundu. Kaplumbağa Makamı'nın gecikmesine neden olmuşsa da helali hoş olsun. Parşömen'e verdiğim emeğe hiç acımıyorum çünkü bunu bir nevi yeni dergicilik, e-mecmua gibi görüyorum. Kolektif bir yayın ortamı olarak görüyorum. Benim son birkaç yıldır Parşömen'e katkım daha çok Dünlükler üzerinden oldu. Dünlükleri, Salâh Birsell ve Tomris Uyar'a öykünerek yazmaya başladım ve yüz sayıyı geçti. Hem Parşömen hem de özelde Dünlükler benim şaka yollu kendime sorduğum bir soruya cevap verme çabam aslında: “Bugün edebiyat için ne yaptın?”

Huma Kuşları yayımlandıktan sonra yaptığımız söyleşide roman yazmaya başladığının rivayet edildiğini söylemiştim sana. Sen de öykü gibi yazmaya kalkıştığım için hiç bitmeyecek galiba demiştin. Bitmemek de ısrarcı gibi...

Gerçekten de bitmedi! Olmadı o iş, yarım kaldı. Roman başka bir disiplin gerektiriyor, o disiplin de bana pek uymuyor galiba. Biz bildiğimiz yoldan, öyküden devam edelim.

ONUR ÇALI
KAPLUMBAĞA MAKAMI

alakarga

Kaplumbağa Makamı, Onur Çalı, 88 syf., Alakarga Yayınları, 2019.

Nuray Ergüneş ve Türkiye'de finansallaşma

Sosyal Araştırmalar Vakfı'nın geçtiğimiz günlerde yayınladığı 'Nuray Ergüneş İçin Yazılar' kitabı 2018 yılının şubat ayında hayatını kaybeden barış akademisyeni Doç. Dr. Nuray Ergüneş'in çalışmalarından hareketle finansallaşma konusuna eğiliyor. Kitabın editörlerinden Elif Karaçimen'in sorularını Ekonomistler Dr. Ali Rıza Güngen ve Doç. Dr. Ümit Akçay yanıtladı.

Elif Karaçimen

Doç. Dr. Nuray Ergüneş yakın zamanda aramızdan ayrıldı ve genç yaşına rağmen ardında önemli bir entelektüel birikim bıraktı. Dostları tarafından hazırlanan ve Sosyal Araştırmalar Vakfı yayınlarından 2019'un Mart ayında çıkan 'Nuray Ergüneş İçin Yazılar' kitabının kapsamı, Nuray'ın çalışma alanının zenginliğini yansıtıyor. Finansallaşma, kadın emeği ve devlet alanlarına yayılan zengin içerikli bu kitapta yer alan makalelerin listesine şu linkten ulaşılabilir. Burada, kitapta Nuray'ın çalışmalarından hareketle Türkiye'de finansallaşma alanında çalışanlar olarak yaptığımız değerlendirmelere yer verdik.

Elif Karaçimen (E.K): Sevgili Nuray Ergüneş Türkiye'de finansallaşma yazınına ilk katkı yapan kişilerden biriydi. Sizler de Türkiye'de finansallaşma yazınına önemli katkılar yapan iki araştırmacı olarak, finansallaşma terimini biraz açar mısınız? Geç kapitalistleşmiş bir ülke olarak Türkiye'de finansallaşmanın özgün biçimlerine dair neler söylersiniz?

Ümit Akçay: Finansallaşma, Gerald A. Epstein'in artık klasikleşmiş tabiri ile, finansal işlemlerin, kurumların ve saiklerin ulusal ve uluslararası ekonomide artan rolünü tarif etmek için kullanılan bir kavram. Hangi düşünce okulları tarafından kullanıldığına baktığımızda, Marksistlerden Post-Keynesyenlere, hatta Düzenleme Okulu'nun güncel temsilcilerine kadar farklı ekolleri görüyoruz. Bu açıdan, daha genel bir şemsiye olarak, eleştirel politik ekonomi çerçevesinde gelişen bir tartışma.

Tabii ki, finansallaşma üzerine olan ilginin yoğunlaşması 2008 küresel finans krizi ile daha da arttı. Artık finansallaşma, ana akım uluslararası teknokratik kurumlar tarafından da dikkate alınan bir konu başlığı haline geldi. Finansallaşmanın bu şekilde gündeme gelmesi, kapitalizmin 1970'li yıllardaki kriz sonrasında, krizden çıkış için geliştirilen ekonomi politikaları bağlamında değerlendirilmeli. Bu anlamıyla, farklı türdeki borçların ekonomideki ağırlığının artması finansallaşmanın temel özelliği.

Borcun ve kredinin ekonomideki artan ağırlığı, sermaye açısından kârlılık sorunlarına geçici çözümlerin üretilmesi ya da 'geleceğe kaçış' stratejilerinin geliştirilmesi; emekçiler açısından reel gelirlerinin artmadığı ancak harcamalarının arttığı bir ortamda bir zorunluluk; siyaset sınıfı açısından da ekonomik büyümeyi desteklediği ölçüde bir siyasi kaldıraç anlamına geliyor.

1980'li ve 1990'lı yıllarda kamu borcunun çevrilmesi önemli sorunların başında geldiğinden, geç kapitalistleşmiş ülkelerde finansallaşma tartışması ilk olarak 'devlet merkezli' olarak gerçekleşti. Türkiye'de de Yılmaz Akyüz, Korkut Boratav ve Erinc Yeldan gibi hocalarımız, özellikle 1989 yılında sermaye hareket-

'Finansallaşma üzerine olan ilginin yoğunlaşması 2008 küresel finans krizi ile daha da arttı. Artık finansallaşma, ana akım uluslararası teknokratik kurumlar tarafından da dikkate alınan bir konu başlığı haline geldi. Finansallaşmanın bu şekilde gündeme gelmesi, kapitalizmin 1970'li yıllardaki kriz sonrasında, krizden çıkış için geliştirilen ekonomi politikaları bağlamında değerlendirilmeli. Bu anlamıyla, farklı türdeki borçların ekonomideki ağırlığının artması finansallaşmanın temel özelliği.'

'Türkiye'de 2000'li yıllarda, öncesinden farklı olarak iki kritik gelişme oldu. Bunlardan ilki hanehalkı borçlanmasının hızla artması; ikincisi de firma borçlarının, özellikle de finans dışı firma borçlarının hızlı artışı. Bu iki gelişme, Türkiye'nin 2001 krizi sonrası küresel kapitalizmle bütünleşme biçiminin bir sonucu olarak gelişti. Nuray, Türkiye'deki finansallaşmanın ikinci dönemi diyebileceğimiz, 2000 sonrası gelişmeleri, uluslararası akademik yazınla paralel bir şekilde ilk değerlendirenlerden oldu. Zaten Nuray'ın çalışmalarından sonra, bu alanda çalışan yeni araştırmacıların sayısı arttı.'

lerinin serbestleştirilmesi sonrasında, kamu borcunun çevrilmesine odaklanan bir finansallaşma tartışması yaptılar 1990'lar ve 2000'lerin başında.

Ancak, Türkiye'de 2000'li yıllarda, öncesinden farklı olarak iki kritik gelişme oldu. Bunlardan ilki hanehalkı borçlanmasının hızla artması; ikincisi de firma borçlarının, özellikle de finans dışı firma borçlarının hızlı artışı. Bu iki gelişme, Türkiye'nin 2001 krizi sonrası küresel kapitalizmle bütünleşme biçiminin bir sonucu olarak gelişti. Nuray, Türkiye'deki finansallaşmanın ikinci dönemi diyebileceğimiz, 2000 sonrası gelişmeleri, uluslararası akademik yazınla paralel bir şekilde ilk değerlendirenlerden oldu. Zaten Nuray'ın çalışmalarından sonra, bu alanda çalışan yeni araştırmacıların sayısı arttı.

Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerin finansallaşma deneyimlerini tek bir potada eritmek oldukça zor. Finansal dışı firma borçluluğu, hanehalkı borçluluğu, bankacılık sektörünün dönüşümü, kamu borcunun gelişmesi, merkez bankalarının rezerv politikası ya da artan borçluluğun siyasi yansımaları gibi alanlarda benzerlikler olsa da, pek çok farklılıklar da var. Bu alanda uluslararası literatürün gelişimi de nispeten yeni sayılır. Büyük Britanya'da SOAS merkezli yapılan çalışmalarda gördüğümüz 'çevresel/yarı-çevresel finansallaşma' (peripheral/semi-peripheral financialization) kavramının yanı sıra, Avusturya'da Viyana Üniversitesi'ndeki tartışmalarından türeyen 'bağımlı finansallaşma' (dependent financialization) kavramı, geç kapitalistleşen ülke deneyimleri için kullanılmaya başlandı. Her ne kadar iki kavram ve kullanımları arasında büyük farklar olmasa da ben süreci daha iyi tarif etmesi bakımından ikinci kavramı kullananlardanım.

Bağımlı finansallaşmanın bazı temel özellikleri var. Bunlardan ilki, ülkedeki üretim yapısının ithalata bağımlı olması. Özellikle sermaye ve ara mallarda ithalat bağımlılığı, yükselen kapitalist piyasaların temel özelliklerinden biri. Bu bağımlılık, yapısal olarak ödemeler dengesi sorunlarına yol açıyor. Bir başka ifadeyle, bağımlı üretim yapısı, ekonomik büyümeyi döviz biçimindeki para sermaye girişine bağlıyor. Bu nedenle de yükselen kapitalist pazarlarda finansallaşma, bağımlı finansallaşma halini alıyor. Bağımlı finansallaşmanın özelliklerinden bir başkası, ekonomideki yüksek dolarizasyon (ya da euroizasyon) düzeyi. Bu ise, Merkez Bankası'nın ekonomiye müdahalesinin etkilerini sınırlayan bir faktör. Üçüncü olarak, ekonominin genelinin sermaye hareketlerine aşırı duyarlı olması, bağımlı finansallaşmanın bir başka özelliği.

Bu temel özellikleri aklımızda tutarak Türkiye ekonomisinin 2001 krizi sonrası dönemine baktığımızda, özellikle 2013'e kadar bağımlı finansallaşmanın geliştiğini, gerek hanehalkı borcunun gerekse firma borçluluğunun hızla arttığını ve bunun faizlerin

Ümit Akçay ve Ali Rıza Güngen

görel olarak düşük seyredebilmesinin bir sonucu olduğunu görebiliriz. Kısacası, Türkiye’de 2002-2013 arasında bağımlı finansallaşma gelişti. 2013 bu süreçte bir dönüm noktası olarak görülebilir.

ABD Merkez Bankası Fed ilk olarak 2013 sonrasında önce miktarsal genişlemenin sonlandırılacağını ilan etti. Ardında da art arda faiz artışlarının yapılacağını ve nihayetinde de miktarsal daralmanın başlayacağını açıkladı. Bu gelişme, Türkiye gibi ülkeler açısından uluslararası finansmana erişimi daha masraflı hale getiriyordu, ki zaten Türkiye’de faizlerin bu tarihten beri sürekli artması, bu eğilimin bir yansıması olarak görülebilir.

2013 sonrası dönemde iki gelişme yaşandı. İlki, faizlerin yükselmesi nedeniyle hanehalkı borçlanmasının milli gelire oranının azalmaya başlaması; ikincisi firma borçlarının, özellikle de döviz biçimindeki borçların hızlı artışa geçmesi. 2018 yılında görülen döviz krizi ve 2018’in ikinci yarısından itibaren yoğunlaşan kriz eğilimleri, bu ortamda gerçekleşti. Faiz oranındaki artışa, TL’deki hızlı değersizleşme eklenince, bağımlı finansallaşmanın krizi, stagflasyon biçimini aldı.

Ali Rıza Güngen: Ümit’in finansallaşma ile ilgili tespitlerine büyük oranda katılıyorum. Türkiye yüksek faizle uluslararası finansal sermayeyi çeken, bu süre zarfında kredi genişlemesi ile görece parlak ekonomik performans sergileyen bir ülke. 2018 yılında bu döngü işlemez hale geldi. Önceki yıllarda Türkiye’ye giren sermaye sayesinde bazı sektörlerin hızla canlandığı ancak aynı zamanda finansal piyasaların da yeni araçlar ve yeni düzenlemelerle öneminin arttığı bir süreci deneyimledik. Bu bağlamda Türkiye çevresel/bağımlı finansallaşma sürecinin içinden geçti. Ancak benim özellikle ilgilendiğim ve Ümit’in ismini andığı hocalarımızın da altını çizdiği bir husus Türkiye’deki 1980 sonrası süreçte önem arz ediyor. O da devlet borç kâğıtlarının finansal piyasadaki ağırlığı nedeniyle 1990’larda finansal derinleşmenin devlet iç borçlanma

'Bugün finansallaşma teriminin daha rahat kullanımı için menkul kıymetlerin el değiştirdiği ikincil piyasada derinliğin artması gerektiği kanaatindeyim.'

temposuna bağlı bir seyir izlemesi. Üretken yatırımı azaltmış, finansal piyasaya kaçıış derinleştirmiş ağırlıkla iç borçlanmaya dayalı döngü, Türkiye'nin 1980'lerdeki uluslararası borç krizi sonrasında dış borçlanması derinleşen ülkelerden farklılık arz etmesini beraberinde getirdi.

Bugün finansallaşma teriminin daha rahat kullanımı için menkul kıymetlerin el değiştirdiği ikincil piyasada derinliğin artması gerektiği kanaatindeyim. Klasik kredi öncülüğünde büyümeden farklı olarak hayali sermayenin el değiştirdiği piyasaların inşası, derinleşmesi kadar hayali sermayenin bu tarz el değiştirmesinin ekonomik kararlar ve belirli sektörler üzerinde de etkisinin bulunması gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenlerle Türkiye'deki finansallaşma sürecini 1980'lere geri götürmek ve 2001 sonrasındaki ikinci dönemin özelliklerini de tespit etmek gerektiği kanaatindeyim. Bunu söylemekle birlikte 2001 sonrası süreçte tüketici kredileri, konut kredileri vb.nin menkul kıymetleştirilmesinin ve türev piyasa derinleşmesinin ağır aksak ilerlemesi nedeniyle terimi dikkatli kullanmak ve kredi genişlemesinden ayırmak gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye'de bankaların odaklarının hane borçlanmasına kayışının gerçekleşmesi 2001 sonrasında, şirketlerin borçlarının hızlı artışı özellikle 2008 sonrasında görülüyor. Bu nedenle Türkiye trene biraz daha geç binen ama izleği, başka "geç kapitalistleşen" ülkelerle yakın benzerlikler sergileyen bir ülke. Enflasyon hedeflemesi gibi uygulamalar ve politika tepkileri de "geç kapitalistleşen" ülkelerdeki uygulamalara benzerlikleriyle bu bağlamda çalışılmayı hak ediyor. Nuray bu temaları dikkatle ele aldı. Özellikle finansal alana kaçıışın yeniden üretken yatırıma dönme, artı değeri çekip çıkartma ve değerlenme yolları ile birlikte ele alınmasına dair vurguları daha sonra stilize göstergelerle yapılan ve finansal biçime odaklanarak, finansı reel birikimden kopartan fetişist finansallaşma tartışmaları karşısında nefes aldırıcıdır.

Elif Karaçimen: Nuray Ergüneş'in Türkiye'deki ekonomi politik yazınına önemli bir katkısı olan "Bankalar, Birikim, Yolsuzluk: 1980 Sonrası Türkiye'de Bankacılık Sektörü" kitabından yola çıkarak bir soru sormak istiyorum. Nuray Ergüneş kitabında 1980-2003 yılları arasında bankacılık sektöründeki yolsuzlukları ele alarak sektörde yaşananların Türkiye'de sermaye birikim dinamiklerine içkin olduğunu, sorunun çarpık kapitalizm ya da yanlış devlet politikalarıyla açıklanamayacağını göstermişti. Nuray'ın ele aldığı dönemden sonra Türkiye'de finans sermayesi nasıl bir değişim geçirdi? Kapitalizmin Türkiye gibi geç kapitalistleşmiş bir ülkeye özgü temel çelişkilerinden hareketle bu çelişkilerin finans sermayesi açısından bugün aldığı biçime dair neler söylenebilir?

Ü.A: 2000'lerdeki ana eğilim, Nuray'ın yazılarında işaret ettiği gibi, para sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi oldu. 2001 krizi ile gerek banka sayısının azalması, gerekse BDDK gibi düzenleyici

kurumlarla sıkı denetimlerin getirilmesi, bankacılık sisteminin önemli bir dönüşüm geçirmesine neden oldu. Tabii bunu mümkün kılan, 2001 krizi sonrası kurulan kurumsal ve makroekonomik çerçeve oldu. Merkez Bankası bağımsızlığının odağında olduğu reform programı sayesinde, Hazine ile Merkez Bankası arasındaki avans hesabı kapatıldı ve bu önlem, mali disiplini teşvik eden bir işlev gördü. Kamu borcunun çevrilmesinin, bankacılık sisteminin temel faaliyet alanı olmaktan çıkması ve faizlerin düşüş temposuna girmesi, bankaları tüketici kredileri alanına yönlendirdi.

Bankacılık sisteminin özel sektöre açtığı kredilere baktığımızda ise, özellikle 2008 krizi sonrası dönemde, firmaların dövizle borçlanmasının neredeyse yarısının Türkiye'deki bankacılık sistemi tarafından karşılandığını görüyoruz. Bir başka ifadeyle, Türkiye'deki bankacılık sistemi, döviz ile borçlanıp bunu hem döviz kredisi hem de TL kredisi olarak firmalara kullanmış durumda. Bu nedenle, güncel olarak yaşanan döviz krizinin sonuçlarından biri de kredi çöküşü oldu.

2018 yılı ağustos ile kasım ayları arasında reel kredi büyüme hızı negatif düzeye inmiş durumda ve halen serbest düşüş sürüyor. Bu, ekonomik daralmayı hızlandıran en önemli nedenlerden biri. Diğer yandan, ekonomi yönetimi, krizin bankacılık sistemini etkisi altına almaması için elinden geleni yapacağını duyurdu. Ancak döviz krizi sonrası giderek artan batık kredilerin oluşturduğu maliyetin kim tarafından üstlenileceği henüz netleşmiş değil. Ekonomi yönetimi tarafından hazırlanan ve henüz bağlayıcılığı olmayan tasarlarda, yükün sanayiciler ile bankacılar arasında paylaştırılmaya çalışıldığı görülüyor.

A.R.G: Nuray'ın söz konusu kitabı doktora tezine dayanıyordu. Bankaların üretken yatırım finansmanından uzaklaşarak devlet tahvillerine yönelimini ve bunun finansal piyasa için yarattığı dönüşümü çok özlü bir şekilde ortaya koymuştu. Aynı zamanda yüzeysel yolsuzluk yazınının da Marksgil bir eleştirisini içeriyordu. Geç kapitalistleşen ülkelerde finansallaşmanın özgünlükleri teması sonraki çalışmalarında da belirgindir.

1980'ler ve 90'lar finans sermayesinin serpilme çağı. 2001 sonrasında satın alma ve birleşmelerle finansal sektörün yapısı değişiyor. Piyasa finansı diyebileceğimiz bankacılık sektörü dışı finansal alanın serpilmesi bilhassa uluslararası finansal kriz sonrasında gerçekleşiyor. Bugün 1990'lara nazaran uluslararasılaşmış bir finans sermaye, çok daha çeşitli finansal araçlar ve daha alacalı bir finansal sektörle karşı karşıyayız. Yüksek borçluluk ve sermaye girişlerine bağımlı bir ekonomik yapı altında finans sermayesi temsilcileri çelişkileri toplumun geneline mal etmek, finansal riskleri toplumsallaştırmak için çok çaba harcıyorlar. 2018'deki kur krizi sonrasında yaşananlar da bunu doğruluyor.

Türkiye'de finansal sektör 2008-09 daralması sonrasında da bir süre

'1980'ler ve 90'lar finans sermayesinin serpilme çağı. 2001 sonrasında satın alma ve birleşmelerle finansal sektörün yapısı değişiyor. Piyasa finansı diyebileceğimiz bankacılık sektörü dışı finansal alanın serpilmesi bilhassa uluslararası finansal kriz sonrasında gerçekleşiyor.'

görece yüksek kârlarla faaliyet gösterdi. Yurt dışından borçlanan ve bunu haneleri borçlandırmak için kullanan tipik bir geç kapitalistleşen finansal sektör portresi karşımızda. Ancak uygun sendikasyon kredilerinin bulunmadığı ve kredi genişlemesinin sürdürülemediği koşullarda “çarpık kapitalizm” “eş-dost kapitalizmi” gibi tespitlerin hızla ve yine finansal sermaye mahfilinde dolaşıma sokulduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bunca badireye, dönüşüme, aradan geçen zamana ve riski yayma mekanizmalarının zenginliğine karşın söylemsel olarak yine Türkiye’de sermaye birikimine içkin çelişkilerin başka alanlardan kaynaklandığı izlenimini verme isteğiyle karşı karşıyayız.

Elif Karaçimen: Finansallaşmanın önemli bir ayağı da finansal faaliyetlerin giderek bireylerin hayatlarının önemli bir parçası haline gelmesi ve bu bağlamda finansal piyasalara olan bağımlılığın artması. Sevgili Nuray Ergüneş de bu sürecin önemli bir parçası olarak mikrokredileri ele almış ve iddia edilen aksine kadınlara yönelik mikrokredi faaliyetlerinin mucize öyküler yaratmadığına ve kadınların istihdama katılmaları ya da güçlenmeleri için bir çözüm olamayacağına dikkat çekmişti. Türkiye’de Nuray’ın yazdığı dönemden bugüne hızla yaygınlaşan finansal içerilme söylemine, bu söylemin öne çıkmasının nedenlerine ve bu alanda atılan adımların olası sonuçlarına dair nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

A.R.G: Karşımızda bir kalkınma anlayışının yansıması bulunuyor. Hanelerin birikimleri finansal piyasaya akar, orada değerlendirirse bir kazan-kazan durumu söz konusu olacaktır. Hem haneler yatırımcı-girişimci pozisyonu üstlenirler hem de ülke sıkıntısını çektiği tasarruf eksikliğinden kurtulur düşüncesi... Bu düşünce dizgesini takip eden politika yapımcıların çabasıyla Türkiye’de 2014’te finansal içerilme resmi bir strateji olarak ilan edildi. Etkisi sınırlı kalmış olsa da devlet eliyle finansal hesaplama mantığı yaygınlaştırılmaya, bilinçli kredi kullanıcısı özneler inşa edilmeye çalışıldı.

Bu küresel uğraşın Türkiye ayağında yine başka yerlere benzer sorunlar var. Finansal eğitim, kampanyalar, özel tasarlanmış krediler finansal davranışı kolay kolay değiştirmiyor. Üstelik sigortalıların yüzde 41’inin asgari ücretli olduğu, her üç çalışandan birisinin kayıt dışı çalıştığı bir ekonomide ne o yatırımcı pozisyon dolduruluyor ne de beklenen şekilde kalkınmaya destek olacak bir finansal dönüşüm gerçekleşiyor.

Türkiye’de başka çevre ülkelere nazaran mikrokredi uygulamalarında devletin pro-aktif rolü ve ağırlığı nedeniyle, ticarileşmiş bir mikrokredi piyasasının yokluğu hasebiyle farklılıklar var. Ancak bu farklılıklar bizi olumlu bir sonuca götürmüyor. Bu bağlamda daha düşük ücretle çalıştırılan ve daha güvencesiz işlerde çalışan kadınların yaşamlarında mucizevi dönüşümler gerçekleşeceğini ima eden mikrokredi uygulamalarının, eşitsizliğin yönetilmesi araçlarından birisine dönüştüğü iddia edilebilir. Nuray’ın çalışmaları toplumsal cinsiyet yazınıyla da irtibat halinde buradaki uygulama ve sorunları ele aldı.

‘Türkiye’de başka çevre ülkelere nazaran mikrokredi uygulamalarında devletin pro-aktif rolü ve ağırlığı nedeniyle, ticarileşmiş bir mikrokredi piyasasının yokluğu hasebiyle farklılıklar var.’

'Finansal içerilme, kısmi bir yeni refah rejiminin kurulması anlamına gelen sosyal içerilme pratikleri ile birlikte, 2001 krizi sonrasında AKP'nin temel iktidar stratejisi haline gelen neoliberal popülizmin iki temel telafi mekanizmasından biri olarak işlev gördü.'

Emek piyasasının yapısı, reel sektördeki çalışma pratikleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi alanlardaki gerçeklerle kredi uygulamalarının işaret ettiği dönüşüm arasında kapatılamaz bir uçurum var. Türkiye'de finansal içerilme stratejisinin ve bütün kampanyaların "finansal hizmetlerden faydalanma" oranlarını artırdığını söylemek mümkün. Türkiye'de toplumun geniş kesimlerinin on yıl öncesine nazaran finansal açıdan çok daha fazla içerilmiş olduğu itiraz edilemez bir olgu. Ancak bu olguyu alt sınıfların kredi bağımlılığının azalmadığına, finansal eğitim kampanyalarının sermayenin arzuladığı dönüşümü gerçekleştirmediğine dair verilerle birlikte incelemeliyiz. Daha genel bir perspektiftense, bir kalkınma anlayışının uzantısı olarak finansal içerilme siyasetinin yıldızları son yıllarda döküldü ancak bu siyasete bağlılık ortadan kalkmadı demek uygundur.

Ü.A: Her ne kadar mikro krediler bağlamında daha sık kullanılsa da, finansal içerilme kavramını genel olarak daha önce finans sistemi ile ilişkilenmemiş, özellikle de alt gelir grubu ve yoksulların bankacılık sistemine dahil olmalarına işaret etmek için de kullanabileceğimizi düşünüyorum. Finansal içerilmeyi bu şekilde geniş tanımdan yola çıkarak değerlendirirsek, birkaç temel işlevinin olduğunu söyleyebiliriz.

Bunlardan ilki, reel gelirleri harcamaları kadar artmayan hanehalklarının bütçe açıklarının kapatılması idi. Bir başka ifadeyle giderek daha geniş toplum kesimleri özellikle de düşük gelirli, finans sistem tarafından kapsandılar, kredi kartları oldu ya da farklı kredi türlerinden kullanmaya başladılar, yani borçlandılar.

İkincisi, geniş toplum kesimlerinin finansal sisteme içerilmesi yani krediye erişebilmeleri sayesinde, gelirleri artmasa da harcamaları, yani tüketim seviyeleri artabildi. Üçüncüsü de, giderek daha fazla sayıda insanın finans sistemi tarafından içerilmesi, insanların kaderlerinin piyasaya bağlanmasını beraberinde getirdi. Faiz ve döviz konusundaki gelişmeler, artık doğrudan hanehalkını ilgilendirir hale geldi.

Bu üç gelişmenin en temel siyasi sonucu ise, ekonomik ve siyasi istikrar talebinin artması oldu. Bu bağlamda finansal içerilme, kısmi bir yeni refah rejiminin kurulması anlamına gelen sosyal içerilme pratikleri ile birlikte, 2001 krizi sonrasında AKP'nin temel iktidar stratejisi haline gelen neoliberal popülizmin iki temel telafi mekanizmasından biri olarak işlev gördü.

Elif Karaçimen: Son olarak kişisel tanışıklığınız ve akademik çalışmalarına da yakınlığınızdan hareketle sizler Nuray Ergüneşe ve çalışmalarına dair neler eklemek istersiniz?

Ü.A: Nuray ile tanışıklığımız, Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme lisans üstü programına dayanıyor. Bir yüksek lisans öğrencisi olarak, Nuray'ın özellikle 2000'lerin

ortalarındaki Küçükkuuyu ekonomi politik toplantıları sırasındaki sunuşlarından ve konuşmalarından etkilendiğimi hatırlıyorum. Doktora sırasında Merkez Bankası bağımsızlığı üzerine çalışmaya başladığımda, Nuray'ın özellikle bankacılık sisteminin dönüşümü ve bunun Merkez Bankası politikaları ile ilişkisi üzerine yönlendirici yorumları olmuştı.

Sonrasında, 2011 yılında Nuray ile birlikte İktisat Dergisi için Kalkınma İktisadi özel sayısının editörlüğünü birlikte yaptık (sayı 519). O sayıyı hazırlarken, Fuat Ercan Hoca'nın 1997'de sayı editörlüğünü yaptığı İktisat Dergisi'nin, 'Kapitalizm ve Azgelişmişlik – Kalkınma İktisadının Sonu mu?' sayısının 15 yıl sonra bir benzerini yapmaya girişmiştik. Sonrasında yollarımız daha az kesişti ancak çalışmalarını her dönem takip ettim.

Özellikle finansallaşma alanında, Türkiye'deki tartışmalar ile uluslararası tartışmaları birbirine bağlayan bir çerçeveye sahip olması, yazdıklarını sadece Türkiye açısından değil, uluslararası bağlamda da önemli hale getirdi. Nuray'ın aramızdan çok erken bir şekilde ayrılması, sadece onu tanıyan dostları ve meslektaşları açısından değil, eleştirel politik iktisat açısından da büyük bir kayıp.

A.R.G: Tarihi tam olarak hatırlamıyorum ancak Küçükkuuyu toplantılarında kendisiyle yüz yüze tanışma imkânı bulmuştum. 2007-08'de ODTÜ'de doktora tez önerisi yazarken Türkiye'deki finansal derinleşme ve krizlere odaklanma isteğimi dillendirdiğimde, Oktar Türel'in yönlendirmeleriyle iç borçlanma piyasasını incelemeye girişmiştim. Nuray'ın çalışmaları doktora tez çalışmamın başlangıcında, araştırma alanımı daha iyi tanımlamama yol açtı ve Galip Yalman'ın yönlendirmeleriyle de Marksgil bir devlet-finans ilişkisi tartışmasının Türkiye'nin özgünlüklerini ve küresel Güney ülkelerine benzerliklerini göz önünde bulundurarak yapılabileceği yönündeki kanaatimi pekiştirdi.

Doktora tezimin bir bölümünün ilk taslağını 2008 yılı sonlarında kendisine ilettiğimi, Londra'ya tez sırasındaki araştırmam için gitmeden önce 2009'da kendisinden akıl aldığımı hatırlıyorum. Sonraki yıllarda da Praksis dergisi yayın kurulu toplantılarında, Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin örgütlediği ya da parçası olduğu kongre ve çalıştaylarda, hatta üniversiteden atılmamız için uğraşanlar karşısında yan yanaydık. Değerli bir hocam ve yüreği çok geniş bir dostumdu.

Çalışmaları bazen bir labirente benzeyen ve aynı giriftliği nasıl her konjonktürde yeniden üretebildiğini anlamakta zorlandığım Türkiye devleti/finansal sektör ilişkiler ağının koridorlarında yol bulmayı sağlayacak bir rehber niteliğindedir

Nuray Ergüneş İçin Yazılar Finansallaşma, Kadın Emeği ve Devlet, Sav Yayınları, 2019, 592 syf.

ETKİNLİK

**AYTA SÖZERİ
AÇIKHAVA
GAZINOSU**

05 Temmuz 2019

Saat: 21:15

Harbiye Cemil Topuzlu
Açikhava Tiyatrosu,
İstanbul**KARSU**

06 Temmuz 2019

Saat: 20:30

Aya İrini Müzesi,
İstanbul**GUESS J BALVIN**

26 Temmuz 2019

Saat: 15:00

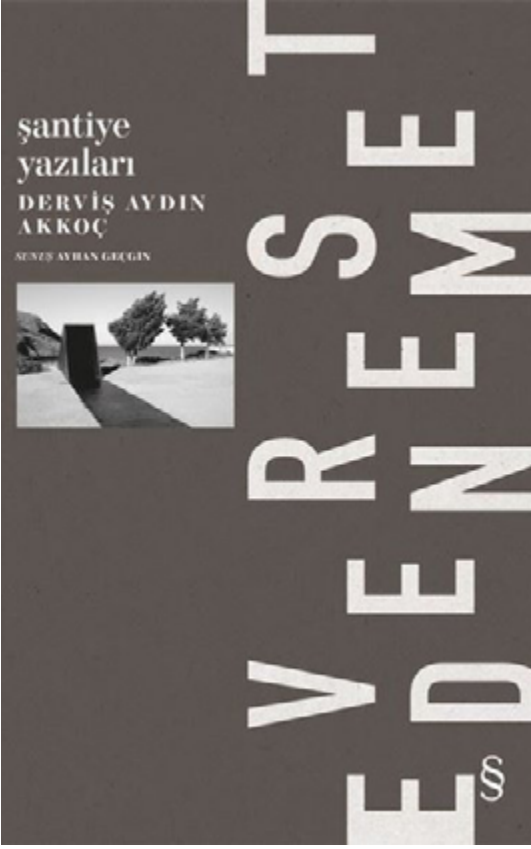
KüçükÇiftlik Park,
İstanbul**İKİNİN BİRİ**

20 Ağustos 2019

Saat: 21:00

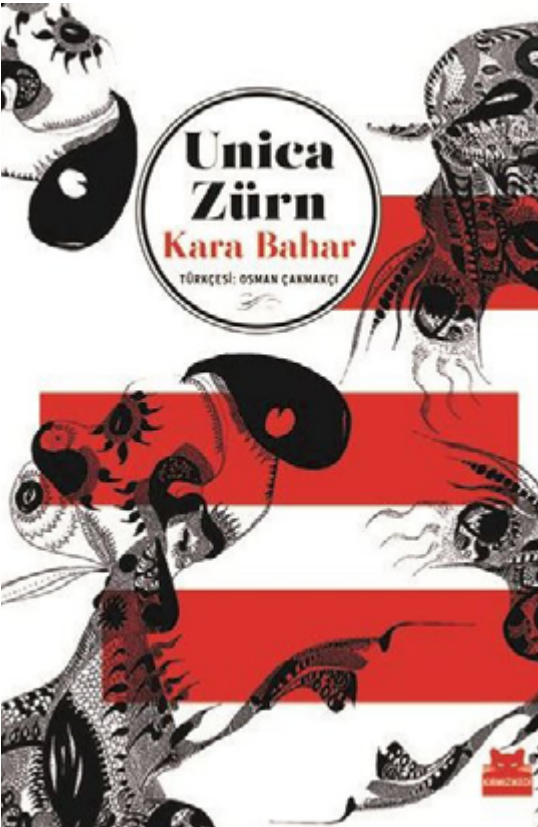
Ayvalık Amfitiyatro,
Balıkesir

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Şantiye Yazıları

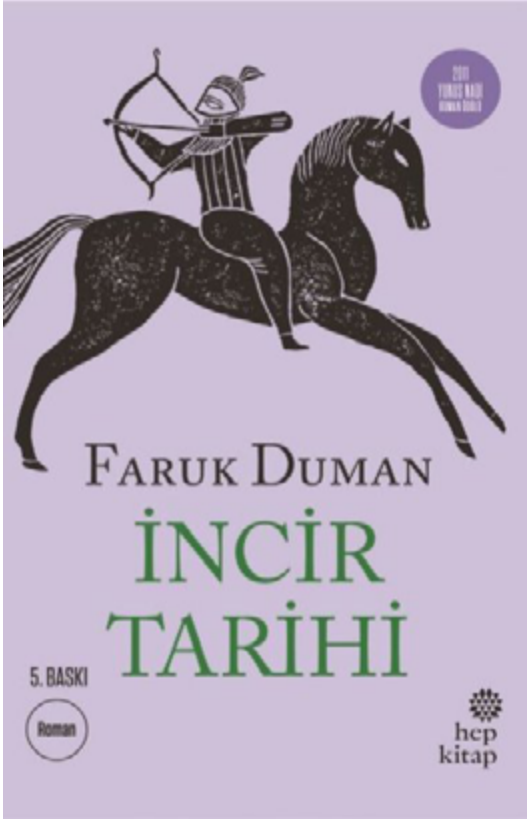
Yazar: Derviş Aydın Akkoç
Yayınevi: Everest Yayınları
Sayfa Sayısı : 256

Kara Bahar

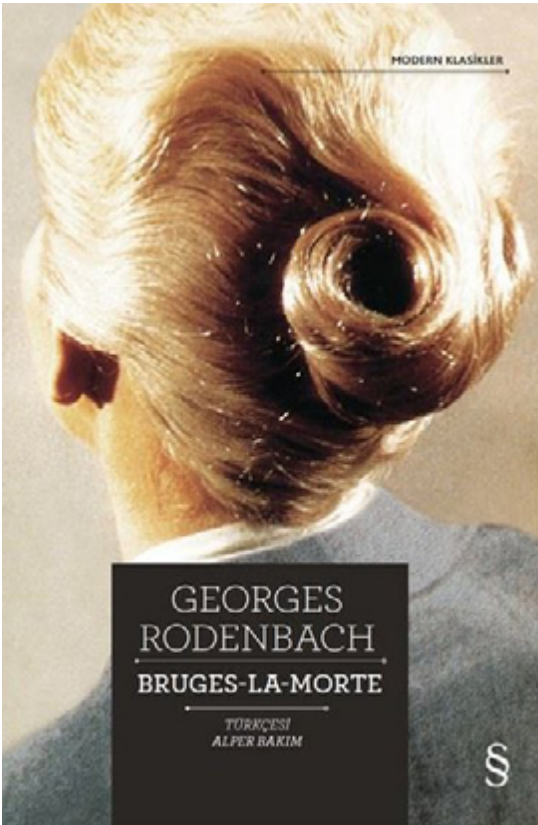
Yazar: Unica Zürn
Çevirmen: Osman Çakmakçı
Yayınevi: Kırmızı Kedi
Sayfa Sayısı: 64

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

İncir Tarihi

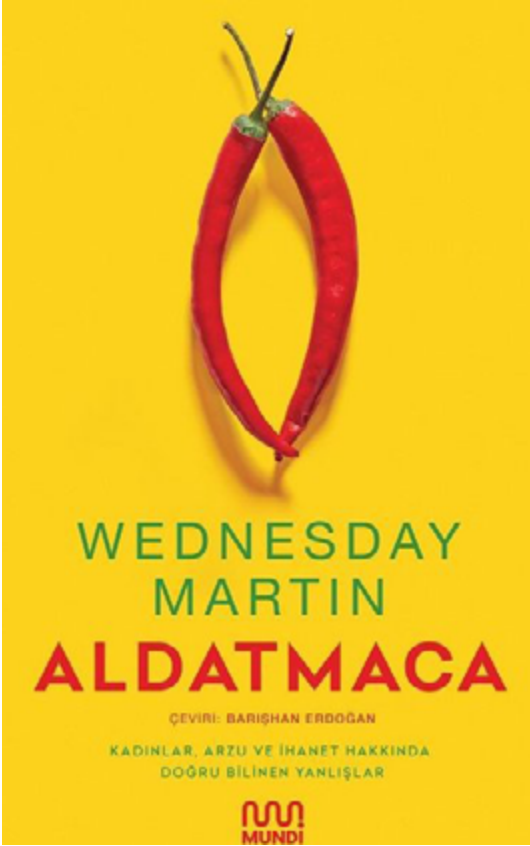
Yazar: **Faruk Duman**
Yayınevi: **Hep Kitap**
Sayfa Sayısı : **304**

Bruges-La-Morte

Yazar: **Georges Rodenbach**
Çevirmen: **Alper Bakım**
Yayınevi: **Everest Yayınları**
Sayfa Sayısı: **295**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Aldatmaca

Yazar: **Wednesday Martin**
Çevirmen: **Barışhan Erdoğan**
Yayınevi: **Mundi**
Sayfa Sayısı : 456

Deleuze'den Sonra Feminist Teori

Yazar: **Hannah Stark**
Çevirmen: **Yonca Cingöz**
Yayınevi: **Otonom Yayıncılık**
Sayfa Sayısı: 184

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Aydaki Adam Tanpınar

Yazar: Nazlı Eray
Yayınevi: Everest Yayınları
Sayfa Sayısı : 307

Aidiyet

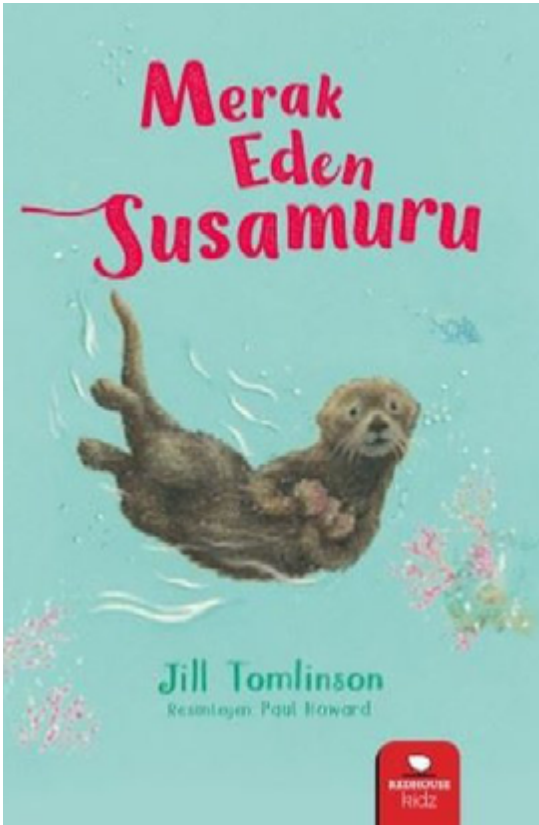
Yazar: Hande Şarman
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 168

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Gelin Başı

Yazar: Seray Şahiner
Yayınevi: Everest Yayınları
Sayfa Sayısı : 119

Merak Eden Susamuru

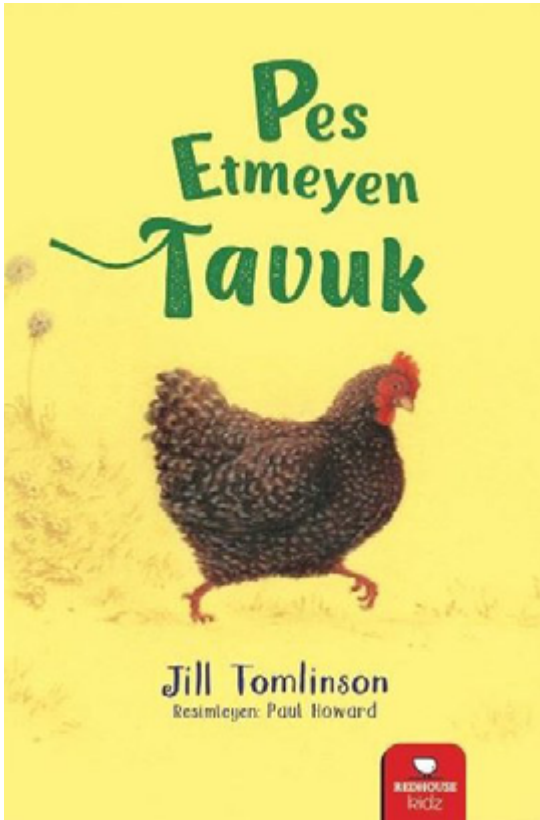
Yazar: Jill Tomlinson
Yayınevi: Redhouse Kidz Yayınları
Sayfa Sayısı: 92

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Tomris

Yazar: Dilşad Çelebi
Yayınevi: Doğan Kitap
Sayfa Sayısı : 352

Pes Etmeyen Tavuk

Yazar: Jill Tomlinson
Yayınevi: Redhouse Kidz Yayınları
Sayfa Sayısı: 104

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Türkiye ve Turizm

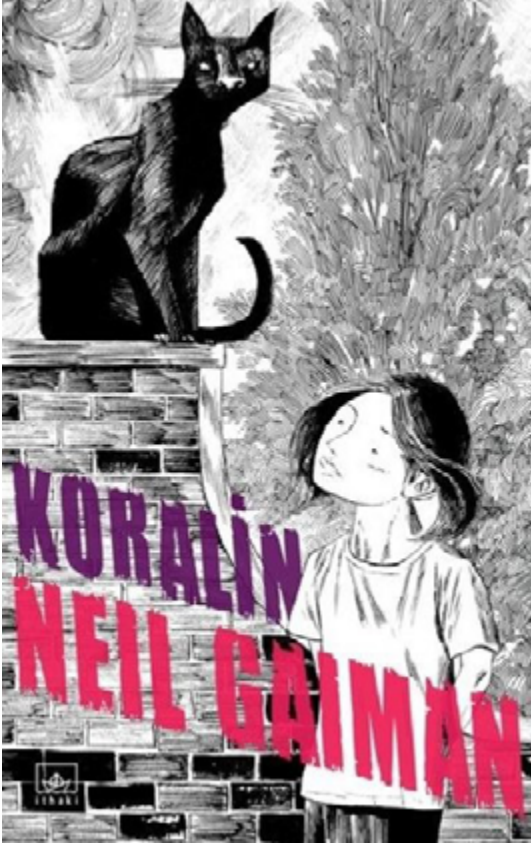
Yazar: Ahmad Jabbari
Yayınevi: Gece Kitaplığı
Sayfa Sayısı : 253

Kelimelerin Kıyısında- Türkiye'de Kadın Çevirmenler

Derleyen: Şehnaz Tahir Gürçağlar
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 382

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

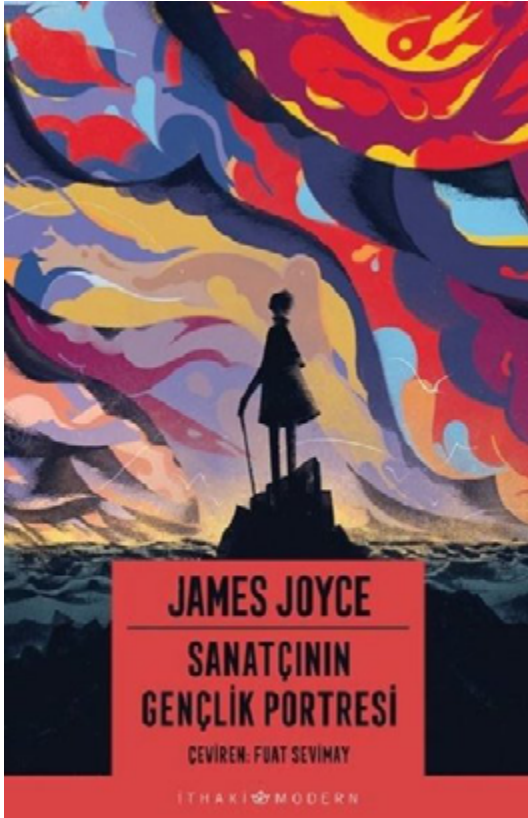

Korolin

Yazar: Neil Gaiman

Yayınevi: İthaki Yayınları

Sayfa Sayısı : 144

Sanatçının Gençlik Portresi

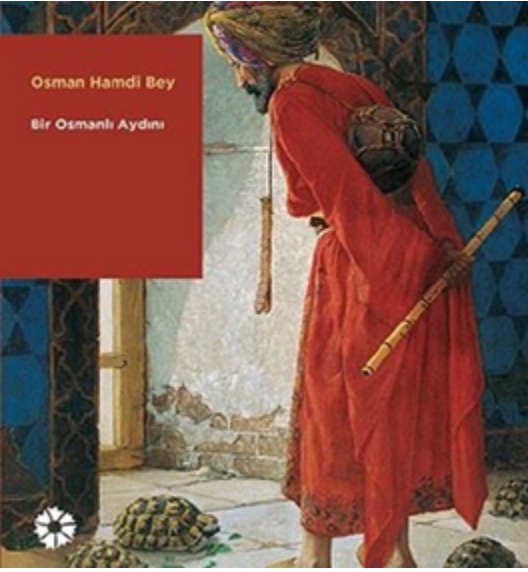
Derleyen: James Joyce

Çevirmen: Fuat Sevimay

Yayınevi: İthaki Yayınları

Sayfa Sayısı: 288

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Osman Hamdi Bey-Bir Osmanlı Aydını

Yazar: Kolektif

Yayınevi: Pera Müzesi Yayınları

Sayfa Sayısı : 107

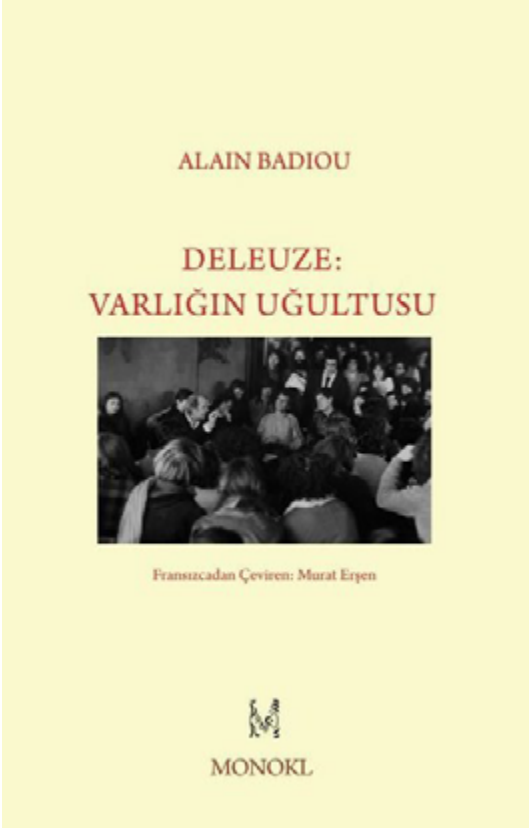
Sihirli Yüzük

Yazar: Bianca Pitzorno

Yayınevi: Günışığı Kitaplığı

Sayfa Sayısı: 88

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Deleuze-Varlığın Uğultusu

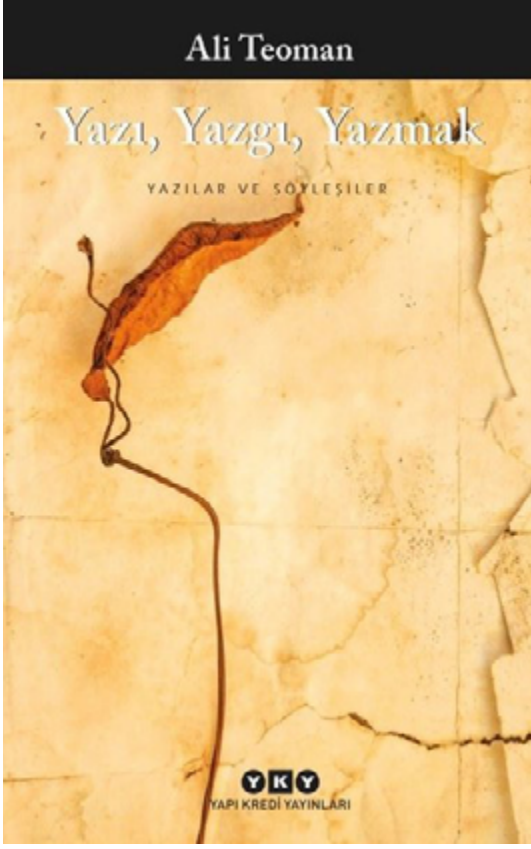
Yazar: Alain Badiou
 Çevirmen: Murat Erşen
 Yayınevi: Monokol
 Sayfa Sayısı : 176

Büyük Boz Ayı'nın Mağarası

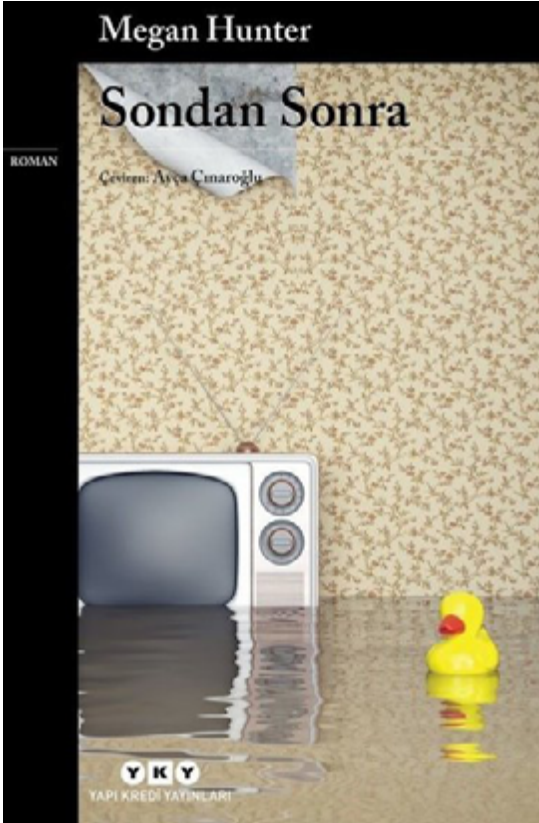
Yazar: Yuval Zommer
 Yayınevi: İş Bankası Kültür Yayınları
 Sayfa Sayısı: 32

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Yazı, Yazgı, Yazmak

Yazar: **Ali Teoman**
Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**
Sayfa Sayısı : **160**

Sondan Sonra

Yazar: **Megan Hunter**
Çevirmen: **Ayça Çınaroğlu**
Yayınevi: **Yapı Kredi Yayınları**
Sayfa Sayısı: **96**

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT

1. Bir İdam Mahkumunun Son Günü

Victor Hugo , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

2. 1984

George Orwell, Can Yayınları

3. Şeker Portakalı

Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

4. Hayvan Çiftliği

George Orwell, Can Yayınları

6. Körlük

Jose Saramago, Kırmızı Kedi

7. Fahrenheit 451

Ray Bradbury, İthaki Yayınları

8. Beyaz Zambaklar Ülkesi

Grigory Petrov, Karbon Kitaplar

9. Olağanüstü Bir Gece

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

10. Simyacı

Paulo Coelho, Can Yayınları

11. Fareler ve İnsanlar

John Steinbeck, Sel Yayıncılık

12. İçimizdeki Şeytan

Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

13. Cesur Yeni Dünya

Aldous Huxley, İthaki Yayınları

14. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

15. On Dakika Otuz Sekiz Saniye

Elif Şafak, Doğan Kitap

ÇOK SATAN KİTAPLAR

EDEBİYAT DIŞI

- 1. Bir Ömür Nasıl Yaşanır?**
Hayatta Doğru Seçimler İçin Öneriler
İlber Ortaylı, Kronik Kitap
- 2. Momo**
Michael Ende, Pegasus Yayınları
- 3. Tüfek, Mikrop ve Çelik**
Jared Diamond, Pegasus Yayınları
- 4. Kendine İyi Davran Güzel İnsan**
Beyhan Budak, Destek Kitap
- 5. Metastaz**
Barış Pehlivan-Barış Terkoğlu, Kırmızı Kedi
- 6. Gerçek Tıp Yitik Şifanın İzinde**
Aidin Salih, Yitik Şifa
- 7. İfsa**
Toygun Atilla, Kırmızı Kedi
- 8. Her Şey Değişir**
Anette Inselberg, Destek Yayınları
- 9. IKIGAI - Japonların Uzun ve Mutlu Yaşam Sırrı**
Hector Garcia, Francesc Miralles, İndigo Kitap
- 10. Sirkadiyen Beslenme**
Ayşegül Çoruhlu, Doğan Kitap
- 11. İyi Hissetmek**
Dr. David Burns, Psikonet Yayınları
- 12. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens**
Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap
- 13. Türk Askeri Kültürü**
Kolektif, Kronik Kitap
- 14. İrade Terbiyesi**
Jules Payot, Ediz Yayınevi
- 15. Vazgeçebilmek**
Guy Finley, Destek Yayınları

